

Salát Gergely

Kína

Bevezetés

Kína felemelkedése napjaink egyik legmeghatározóbb világpolitikai változása, ami regionális és globális szinten is hatással van a biztonságpolitikai kérdésekre. Fejezetünkben áttekintjük, hogy milyen változások mentek végbe Kínában az elmúlt évtizedekben, milyen kihívások elé állítják az országot a belső biztonsági problémák és a külső fenyegetések. Megvizsgáljuk Peking globális kapcsolatrendszerét, végül pedig rátérünk arra is, hogy hogyan küzd meg Kína súlyos környezetbiztonsági terheivel.

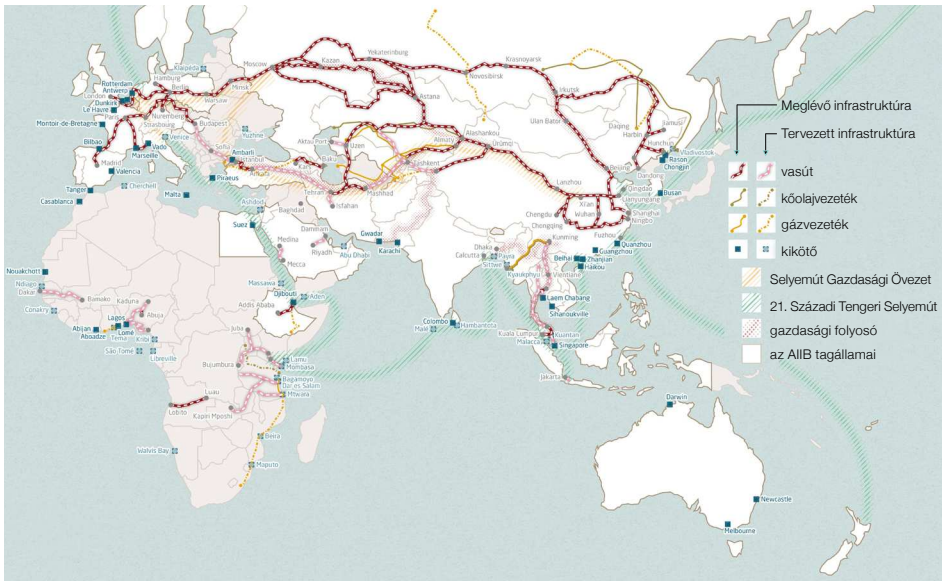
A Kínai Népköztársaság (KNK) Kelet-Ázsia legnagyobb, a világ negyedik legnagyobb területű és egyben legnagyobb népességű országa. 9,6 millió km²-es területével valamivel kisebb, mint Európa vagy az Egyesült Államok, 1,4 milliárd lakosa több, mint az egész nyugati világé együttvéve. Kína a modern kor előtt Kelet-Ázsia domináns nagyhatalma volt, befolyása a 19. és a 20. század közepe között azonban visszaszorult. Az utóbbi évtizedek legfontosabb fejleménye a világpolitikában Kína újbóli felemelkedése. Az 1970-es évek végén elindított reformok nyomán a kínai gazdaság évente átlagosan 9–10%-kal növekedett, s bár a bővülés az utóbbi években lassult, még a 2010-es évek második felében is 6–7% körüli. Vásárlóerő-paritáson számítva ma már Kína a világ legnagyobb gazdasága, míg nominális GDP-jét tekintve még második az Egyesült Államok mögött. A villámgyors gazdasági fejlődés történelmileg példátlan társadalmi változásokkal járt, Kína a világ egyik legszegényebb országából csúcstechnológiai nagyhatalommá vált, az évezredekig mezőgazdasági jellegű társadalom néhány évtized alatt városiasodott és iparosodott. Mindezt a kínai hadsereg gyors modernizációja kísérte, s a gazdasági befolyás mellett a KNK nemzetközi politikai és katonai súlya is megnövekedett.

A 2008-ban kezdődött gazdasági világválság Kínát kevésbé érintette, miközben főbb riválisai évekig súlyos gondokkal küzdöttek, s ez Kína önbizalmának, határozottságának és nagyhatalmi tudatának látványos megnövekedéséhez vezetett. Az utóbbi tíz évben Kína egyre inkább magabiztos nagyhatalomként lép fel. Saját közvetlen környezetében a komoly konfliktusokat is felvállalja, a világ távolabbi részein tudatosan törekszik befolyása növelésére, és a globális kérdések kezelésében is kezd vezető szerepet játszani. Ma már – többek között – a globális felmelegedés elleni küzdelem élharcosaként

ORSZÁG	FŐVÁROS
Kína	Peking
Észak-Korea	Phenjan
Oroszország	Moszkva
Mongólia	Ulánbátor
Kazahsztán	Asztana
Kirgizisztán	Biskek
Tádzsikisztán	Dusanbe
Afganisztán	Kabul
Pakisztán	Iszlámábád
India	Újdelhi
Nepál	Katmandu
Bhután	Timpu
Mianmar	Nepjida
Laosz	Vientían
Vietnám	Hanoi

Az „Övezet és Út Kezdeményezés” tervezett globális hálózatának egy lehetséges változata

Forrás: Mercator Institute for China Studies (MERICS)

lép fel, és Hszi Csin-ping (Xi Jinping)¹ államelnök-pártfőtitkár 2017. eleji davosi beszédében nem kevesebbet állított, mint hogy Kína a globalizáció és a szabadkereskedelem legfőbb védelmezője kíván lenni. Mindehhez hozzájárul az amerikai Trump-adminisztráció visszahúzódása a globális ügyektől, illetve az „Amerika az első!” politika meghirdetése. A határozottabb nemzetközi fellépést a kínai belpolitikában 2012 óta a hatalom koncentrációja, a centralizáció, a párton belüli – a korrupcióellenes harccal összefüggő – tisztogatási hullámok, illetve a pártvezető személyes befolyásának Mao Ce-tung (Mao Zedong) óta példátlan megnövekedése kíséri, ami a háttérrel megerősítésével a külpolitikában is sokkal nagyobb mozgásteret biztosít a kínai kormánynak. Hszi Csin-ping 2017. őszi pártkongresszusi beszámolójában bejelentette: a most kezdődő új korszakban Kína „napról napra közelebb kerül a világ színpadának központjához”, s a 21. század közepére „vezető globális hatalom lesz az össznemzeti erő és a nemzetközi befolyás tekintetében” (Xi 2017: 26). Ez azt jelenti, hogy a pekingi vezetők – az eddigi gyakorlattal szakítva – ma már nyíltan felvállalják az ország globális nagyhatalmi szerepét.

Kína felemelkedése rengeteg biztonságpolitikai kérdést és problémát vet fel. Egyrészt az ország közvetlen környezetének, Kelet- és Délkelet-Ázsiának több országa

az Egyesült Államok befolyási övezetébe és szövetségi rendszerébe tartozik, s itt a kínai érdekek nyíltan szembekerülnek az amerikaiakkal. Kisebb intenzitással, de a világ más részein is zajlik a kínai–amerikai versengés a befolyásért. Másrészt a KNK szárazföldi és tengeri határai az állam megalakulásakor nem lettek egyértelműen és mindenki által elfogadottan rögzítve, így Kínának területi vitái vannak Japánnal, Vietnammal, Indiával és a legtöbb délkelet-ázsiai országgal. A Dél-kínai-tengeren Kína egy Földközi-tenger méretű területet követel magának. Bizonyos országokkal – elsősorban Japánnal – a határvitákat meghatározó történelmi sérelmek súlyosbítják, de azt sem szabad elfelejteni, hogy a 20. század második felében különböző ügyek miatt Kína vívott háborút Indiával, a Szovjetunióval és Vietnammal is, vagyis a harcias fellépésnek vannak legújabb kori kínai hagyományai is. Harmadrészt, míg a 2000-es évek elejéig Kínának gyakorlatilag nem voltak külföldi érdekeltségei, addig az elmúlt évtizedben a kínai gazdasági expanziónak köszönhetően a kínai magán- és állami vállalatok, ipari és bányászati létesítmények, infrastrukturális fejlesztések és az ezeket működtető kínai állampolgárok tömegesen jelentek meg Délkelet-, Dél- és Közép-Ázsiában, Afrikában, Latin-Amerikában és a Közel-Keleten. További külföldi térnyerést céloz meg a 2013-ban meghirdetett „Övezet és Út Kezdeményezés” (*Belt and Road Initiative*, BRI, korábbi nevén „Egy Övezet, Egy Út” vagy Új Selyemút), ami Eurázsia két végét és Afrikát kívánja összekötni infrastrukturális létesítmények hálózatával, mind szárazföldön, mind tengeren. Ez pedig azzal jár, hogy Kínának – érdekeltségei védelmében és érdekei érvényesítése végett – egyre inkább részt kell vennie a távoli területek ügyeiben, s ennek során konfliktusokat is vállalnia kell. Negyedrészt a kínai befolyás növekedése a nemzetközi kapcsolatok természetéből adódóan mindenképpen ellenreakciókat vált ki a riválisaitól, fegyverkezési versenyt indíthat, szövetségkötésekre sarkallhatja az érintetteket. Ötödrészt a sokkal fejlettebb és nyitottabb Kína jobban ki van téve a nem hagyományos biztonsági fenyegetéseknek, mint a terrorizmus, a környezeti veszélyek, a járványok, a nemzetközi bűnözés stb., így korábban nem ismert problémákkal kell szembenéznie.

A rendkívül összetett biztonsági helyzet kezelésére Hszi Csin-ping vezetésével 2013-ban felállították a Nemzetbiztonsági Tanácsot, amely valamennyi biztonsággal kapcsolatos területet felügyeli, lényegében a hasonló amerikai szerv mintáját követve (Panda 2013). 2015-ben elfogadták a nemzetbiztonsági törvényt, amely szintén komplex megközelítéssel foglalkozik a legkülönbözőbb biztonsági ügyekkel (Panda 2015). Ez jelzi, hogy Peking a – tágabb értelemben vett – nemzetbiztonsági ügyeket egységes területként kívánja kezelni, a törvényi és intézményrendszerben is reflektálva arra, hogy a biztonsági kérdések szorosan összefüggenek egymással.

Kína felemelkedésével kapcsolatban két fontos vita zajlik a nemzetközi elemzők között. Az egyik, hogy a KNK *status quo* hatalom-e, vagyis a jelenlegi világrend fenntartásán munkálkodik, vagy revizionista, tehát a viszonyok megváltoztatására törekszik. Az eddigi tapasztalat az, hogy Kína politikájában a két hozzáállás elemei keverednek, bizonyos területeken a *status quo* megőrzésére törekszik, máshol új viszonyokat akar teremteni. Az utóbbi években azonban elmozdulni látszik az utóbbi irányba.

¹ A kínai nevek és kifejezések a szövegben az ún. magyar népszerű átírással szerepelnek, de első előfordulásukkor zárójelben megadjuk a Kínában és a nemzetközi irodalomban használatos *pinyin* átírásukat is.

Az „Övezet és Út Kezdeményezés”

Az (indulása óta több néven is ismertté vált) „Övezet és Út Kezdeményezést” a Kínai Népköztársaság elnöke, Hszi Csin-ping hirdette meg 2013 őszén, a Selyemút Gazdasági Övezet, valamint a 21. Századi Tengeri Selyemút program keretei között. A kezdeményezés kapcsán nem beszélhetünk egy konkrét, részleteiben kidolgozott tervről, ehelyett a legcélszerűbb úgy fogalmazni, hogy a kínai vezetés hosszú távú, és számos elemében még napjainkban is vázlatos víziójáról van szó, amely viszont jól megragadható, konkrét gazdasági, politikai, geopolitikai és geoökonómiai célokkal rendelkezik.

A kezdeményezés egyrészt stratégiai részét képezi Kína gazdasági szerkezetváltást célzó törekvésének (aminek fő jellemzője az alacsony hozzáadott értékű termékek gyártása helyett a magas tőke- és technológiaigényű termékek előállítására fektetett hangsúly), valamint az ország gazdaságilag elmaradottabb, nyugati területeinek felzárkóztatását célzó politikájának. Másrészt az Egyesült Államok által dominált nemzetközi gazdasági és politikai intézményi közegben az „Övezet és Út Kezdeményezés” az eurázsiai és afrikai kontinens kapcsolatrendszérének új alapokra helyezésével az egyik legfontosabb eszköz Kína nemzetközi mozgásterének növelésére.

A megvalósítás érdekében a kezdeményezés a kapcsolatok, összeköttetések öt típusának fejlesztésére és elmélyítésére fókuszál: 1) politikai

jellegű kapcsolatok (nemzeti, regionális és nemzetközi intézmények politikáinak összehangolása); 2) fizikai infrastruktúrára támaszkodó kapcsolatok (új, illetve már meglévő közúti, vasúti hálózatok, olaj- és gázvezetékek, optikai hálózatok kiépítése és összekapcsolása, egymással együttműködő ipari parkok, logisztikai központok és tengeri kikötők létesítése); 3) kereskedelmi kapcsolatok; 4) pénzügyi kapcsolatok, valamint 5) a humán szféra kapcsolatai (kultúra, oktatás, kutatás és fejlesztés, turizmus).

Az „Övezet és Út Kezdeményezésre” érdemes úgy tekinteni, mint egy olyan hálózatra, amely térben (napjainkban egyes kapcsolódó projektek már a dél-amerikai kontinenst is érintik), időben (nincs a megvalósításhoz kapcsolódó fix időintervallum), és a résztvevők tekintetében is (állami, gazdasági, intézményi szereplők, városok, magán-személyek, nem-kormányzati szervek, stb.) rugalmasan bővíthető. A kezdeményezéshez kötődő projektek között is találhatók egyértelműen az „Övezet és Út Kezdeményezéshez” kapcsolódóan futó projektek (például a pakisztáni Gwadar kikötő fejlesztése vagy a 2014-ben létrehozott Selyemút Alap), valamint lazábban – akár utólagosan – bevont projektek (például a kínai Csengtu és a lengyel Lódz városok közti tehervonat-közlekedés kiépítése).

Eszterhainé Szőke Noémi

A másik vita azzal kapcsolatos, hogy Kína megerősödése és az Egyesült Államok relatív súlyának csökkenése illeszkedik-e a hegemonia-ciklusok történelmi mintázatába, beleesik-e a két nagyhatalom a „thuküdidészi csapdába”, vagyis elkerülhetetlen-e a feltörekvő új és a hanyatló régi hatalom konfliktusa.

Kína legjelentősebb belső biztonsági kihívásai

Bűnözés

Kína nem tartozik a bűnözéstől különösen sújtott országok közé, de az 1970-es évek vége óta jelentősen megnőtt a bűncselekmények száma, és megjelent a szervezett bűnözés, a drogfogyasztás, a prostitúció és a bűnözés egyéb formái. A szándékos emberölési

rátá kifejezetten alacsony, a 100 ezer lakosra eső 0,7 gyilkosság nagyjából a svájci vagy német szintnek felel meg (Liu 2015). A fegyvertartás tiltva van, és az emberek nagy része olyan helyen él, ahol a lakóhelyi bizottságok folyamatosan szemmel tartják őket. A több százmillió vándormunkás városokba áramlása azonban sok helyen ellehetetlenítette az ellenőrzés hagyományos formáit, és a kisebb bűncselekmények e mobil populáció körében meglehetősen elterjedtek.

A szervezett bűnözésnek évszázados hagyományai vannak az országban, sok mai bűnbanda gyökerei a 18. századi titkos társaságokig nyúlnak vissza. A kommunista hatalomátvételtől, az 1940-es évek végén a szervezett bűnözői csoportok nagy része Hongkongba, Makaóra, Tajvanra (Taiwan) és a tengerentúli kínai kolóniákba telepedett át, de a „reform és nyitás” meghirdetésével az 1980-as évektől újra aktívak a szárazföldön is. A kínai szervezett bűnözésre jellemző a lokális jelleg: a csoportok tevékenysége egy-egy városra vagy régióra terjed ki. Országos hálózatok nem alakulnak ki, annak köszönhetően, hogy a Kínai Kommunista Párt semmiféle olyan szerveződés létét nem tűri el, amely hatalmát fenyegethetné. Ugyanakkor a helyi szinteken a bűnözői csoportok jelentős mértékben összefonódtak az állami szervekkel és hatóságokkal, számos esetet ismerünk, amikor a helyi állami és pártvezetők, illetve a rendőrség összejátszott a lokális bűnszövetkezetekkel.

Az ország rendkívül kemény kábítószerellenes politikát folytat, ugyanakkor az úgynevezett „aranyháromszög” (Mianmar, Laosz és Thaiföld határvidéke) heroin-termelésének számottevő része Dél-Kínán áramlik keresztül. Kínával szomszédos a másik nagy ópiumtermelő vidék, Afganisztán is, az itteni kábítószer jelentős része is kínai kikötőkhöz jut a világpiacra. Emellett a 2010-es években Kína a világ egyik legfőbb szintetikus- és dizájnernyomó-termelőjévé vált. A hazai fogyasztás is évről évre növekszik – elsősorban a fiatalok körében –, 2016-ban 2,5 millió drogfogyasztót tartottak nyilván, ennek 60%-a szintetikus drogot fogyasztott, 38%-a heroint és egyéb opiátszármazékokat (SCMP 2017a). Az online kereskedelem felfutása új távlatokat nyitott a drogkereskedők előtt bel- és külföldön egyaránt, s az új hatóanyagok tekintetében Kína az EU-tagországok első számú beszállítója lett (EMCDDA–Europol 2016: 28). A nyugati területek utóbbi években felgyorsuló fejlesztése várhatóan a droghelyzet súlyosbodását fogja előidézni, a hszincsiangi (Xinjiang) közlekedési és szállítási beruházások ugyanis megkönnyítik az afgán drog eljutását a kelet-kínai kikötővárosokba. Kínában kiterjedt emberrabló- és csempészhálózatok működnek. A születésszámbélyegzői politika és a családok hagyományos fiúpreferenciája miatt a férfi/nő arány a gyerekek és fiatal felnőttek között felborult (1994 óta 100 lánycsecsemőre átlagosan 115 fiú jut), ezért, a jelenlegi tendenciákból kiindulva, 2020-ra 30 millió házassulandó korban lévő férfinak nem jut majd feleség (Zhou 2016, Brooks 2013). A bűnbandák ezért nőket, lánygyerekeket rabolnak el, hogy eladják őket vidéki területekre feleségnek, vagy prostitúcióra kényszerítsék őket. A feleségcsempészet nemzetközivé vált, hoznak be nőket Észak-Koreából, Kambodzából, Laoszból is. Az emberkereskedelem virágzásához hozzájárul az egyes területeket és szektorokat sújtó munkaerőhiány is. Kínából kifelé is csempésznek férfiakat, nőket és gyerekeket különböző célokra. Kormányzati becslések szerint évente 10 ezer gyereket adnak el

koldusnak, kényszermunkásnak vagy szexrabszolgának; egy nemzetközi szervezet adatai szerint Kínában 3,4 millió ember él modern rabszolgaságban (HKFP 2016). A szerencsejáték – a különleges státuszú Makaón kívül – Kínában be van tiltva, de az illegális hasárcsata megkezdődött, s törvénysértő jellege miatt összefonódik a szervezett bűnözéssel.

Politikai szempontból a legkomolyabb fenyegetést a korrupció jelenti, ennek kiterjedtsége már a pártvezetők szerint is a párt uralmát és ezzel az ország stabilitását fenyegeti. Kínában a sok szempontból kapitalistának mondható gazdaság és a mindent felügyelni kívánó pártállam együttélése, illetve az állami javak magánkézbe kerülésének folyamata miatt a korrupciós kísértés óriási. A helyi hivatalnokok jelentős közjavak felett rendelkeznek, és a szabályozás alakításával, engedélyek kiadásával vagy megtagadásával nagy hatással vannak a gazdaság működésére, miközben legális jövedelmük eltörpül azokhoz az összegekhez képest, amelyekről döntenek. A gazdasági szereplők számára logikus, hogy a hivatalnokok befolyásolásával segítik a számukra kedvező döntések meghozatalát, a korrumpált hivatalnokok pedig óriási összegekkel gazdagodhatnak. Mindezt elősegíti, hogy a kínai hagyományban a kölcsönös szívességeknek, ajándékoknak és az ezeken alapuló személyes kapcsolatoknak (*kuanhszi, guanxi*) rendkívül fontos szerepük van, a határ a megvesztegetés és az udvarias ajándékozás között elmosódik. Ennek megfelelően a korrupciónak is óriási tradíciója van Kínában. A Transparency International 2016-os korrupcióérzékelési indexe (CPI) szerint – ahol az 1. helyen álló állam a legkevésbé korrumpált – a 176 tárgyalt országból Kína a 79. helyet foglalja el (Fehéroroszországgal, Brazíliával, Indiával együtt), pontszáma a korrupcióellenes kampány ellenére sem javult 2013 óta (Transparency International 2016). Mivel a korrupció aláássa a párt legitimitását, s ezzel veszélyezteti a hatalmát, a központi vezetés számára létfontosságú, hogy a jelenséget az elviselhetőség határain belül tartsa. A párt 2012-es kongresszusa után az újonnan megválasztott pártfőtitkár, Hszi Csin-ping kiterjedt hadjáratot indított a visszaélések ellen, aminek során 2017-ig hat országos szintű vezetőt, a Központi Bizottság 18 hivatalban lévő és számos korábbi tagját, 440 minisztériumi vagy magasabb szintű vezetőt, s országosan összesen 1,53 millió hivatalnokot vontak eljárás alá (Liu 2017).

Terrorizmus és politikai erőszak

Kínában ritkák a nagyszabású terrorakciók, de ez leginkább annak köszönhető, hogy a kormányzat rendkívül sok erőforrást fordít a terrorista tevékenység visszaszorítására. A kínai terrorizmus leginkább a Hszincsiang Ujgur Autonóm Területhez, illetve az ott lakó ujugrokhöz köthető. A Kína területének több mint egyhatodát lefedő, 1,6 millió km²-es Hszincsiang (Kelet-Turkesztán, Kínai Turkesztán) Kína legnagyobb tartományi jogú egysége, amely fontos természeti erőforrásokkal rendelkezik, illetve itt vezetnek a szárazföldi utak Közép-Ázsiába és azon keresztül a Közel-Keletre. Az ujugrok török nyelvű, muszlim vallású nép, amely etnikailag, kulturálisan, nyelvileg és vallásilag jóval közelebb áll a szomszédos közép-ázsiai köztársaságok lakóihoz és a törökökhöz, mint a kínaiakhoz. A kommunista hatalomátvétel előtt Hszincsiang lakosságának túlnyomó többségét ők alkották, de a jelenleg 22 milliós területen ma már kisebbségben vannak.

Ujgur terrortámadások az 1990-es évektől váltak ismertté, s a hatóságok rendkívül szigorú fellépése ellenére máig rendszeresen előfordulnak rendőrőrsök és állami hivatalok elleni bombatámadások, gázolások merényletek. Újdonság, hogy már nemcsak Hszincsiangon belül aktívak a terroristák, hanem az ország többi részében is végrehajtanak akciókat. Különösen nagy figyelmet váltott ki a 2013-as Tien'anmen (Tiananmen) téri támadás, melynek során a kínai főváros szívében, az ország politikai központjában hajtott egy ujgur sofőr a turisták közé. A 2014-es kunmingi mészárlásban 31 embert késelt halálra egy csapat ujgur férfi és nő.

Az ujgur terrorizmusnak több gyökere van. Ezek egyike a vallás: a kínai hatóságok számos módon korlátozzák a muszlimok vallásgyakorlását, s erre is válaszul – viszonylag új fejleményként – megjelent az ujugrok körében az iszlám fundamentalizmus. A másik ok az ujgur nacionalizmus: sok ujgur a kínaiakra megszállókként tekint, akik elfoglalták hazájukat, elragadják erőforrásait, és kisebbségbe szorítják őket saját szülőföldjükön. A harmadik ok szociális jellegű: a magasabb pozíciókat, jobb állásokat és lehetőségeket Hszincsiangban a bevándorló *han* kínaiak szerzik meg, gátolva ezzel az őslakos ujugrok felemelkedését. Mindezek számottevő Kína-ellenes és függetlenségpárti mozgalmak kialakulásához vezettek, amelyek közül a legjelentősebb a Turkesztáni Iszlám Párt (TIP) és a Kelet-turkesztáni Iszlám Mozgalom (ETIM) nevű ernyőszervezet. Minderre a kínai hatóságok a lehető legkeményebb eszközökkel – a lakosság ellenőrzésének fokozásával, a vallásgyakorlás korlátozásával, állandó katonai jelenléttel, razziákkal, házkutatásokkal, nyilvános perekkel – válaszolnak, ezzel sokszor tovább radikalizálva az ujugrokat. A Szovjetunió széthullása után létrejövő közeli közép-ázsiai muszlim országokban (Kirgizisztán, Kazahsztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán) az ujugrok számos szövetségesre és támogatóra találtak, a porózus, könnyen átjárható határokon pedig viszonylag könnyen áramlanak a fegyverek, eszmék, információk és személyek. Kína a Sanghaji (Shanghai) Együttműködési Szervezetbe való bevonásukkal igyekezett ezen államoknál elérni az ujgur mozgalmak támogatásának megszüntetését. Ez a kormányok esetében sikeresnek is mondható, de számos nem állami szerveződés továbbra is kapcsolatot tart fenn az ujgur függetlenségi mozgalmakkal. Nemzetközileg fordulópontot jelentett, amikor a 2001. szeptember 11-i merényletek után Kína elérte, hogy a terrorizmus elleni háborúra hivatkozva az Egyesült Államok terroristának ismerte el a Peking által annak tartott ujgur csoportokat, cserébe Kína támogatta – de legalábbis nem akadályozta – Washington afganisztáni és egyéb közép-ázsiai akcióit.

Az ujgur szeparatisták kapcsolatot tartottak fenn az al-Káidával, majd a 2010-es években az Iszlám Állammal. 2016-ig több mint száz ujgur harcos csatlakozott az ISIS-hez, és a szervezet több propagandavideót is kiadott az ujugrokat és a kínaiakat megcélozva (Soliev 2017). A Közel-Kelet más hasonló szervezeteiben ezerszámra harcolnak ujugrok, többek között Irakban és Szíriában. 2014-ben az Iszlám Állam vezetője, Abu Bakr al-Bagdádi a muszlimokat elnyomó országok között elsőként említette Kínát, és felszólította az ujugrokat, hogy csatlakozzanak az ISIS-hez. Kína-ellenes akciókat szerveznek egyes törökországi szervezetek, például a Szürke Farkasok is. Mindennek tömeges hatása egyelőre nincs, de azt jelenti, hogy az ujgur terrorizmus átlépte Kína határait, az ujgur szeparatista–iszlamista mozgalmak részei lettek a különféle

nemzetközi hálózatoknak. A problémákat fokozhatja, és Kína helyzetét nehezítheti, hogy Hszi Csin-ping zászlóshajó-projektjének, az Övezet és Út Kezdeményezésnek kulcsfontosságú láncszeme Hszincsiang. A szárazföldi Selyemút autópályái, vasútjai, olajvezetékei és egyéb létesítményei itt vezetnek keresztül, ezzel egyrészt jó lehetőséget teremtve a terroristáknak nagyobb hatású és nemzetközi jelentőségű akciók végrehajtására, másrészt megkönnyítve a kapcsolattartást a hszincsiangi ujgurok és külföldi támogatóik között.

A politikai jellegű erőszak nemcsak terrortámadásokban nyilvánul meg, nem ritkák az erőszak egyéb formái sem, például a kínaiak és ujgurok közötti etnikai villongások. A 2010-es években a rendőrökkel való összecsapások és az etnikai konfliktusok évente több tucat áldozatot szednek.

Valamelyest hasonló a helyzet a másik problémás területen, Tibetben. A 4,6 milliós tibeti nemzetiség fele a Tibeti Autonóm Területen lakik – amely 1,2 millió km²-es területével Kína második legnagyobb tartományi szintű közigazgatási egysége –, a másik fele a környező tartományokban él, amelyek között a történelmi Tibet nagy részét felosztották. Az 1950-es „békés felszabadítás” óta rendszeresen kisebb-nagyobb konfliktusok, felkelések, zavargások. A feszültség fő oka a tibetiek politikai és vallási jogainak korlátozása mellett a *han* kínai betelepülés a tibeti területekre: bár ez nem olyan nagymértékű, mint Hszincsiangban (a tibeti lakosságnak hivatalosan 8%-a *han*), elmondható, hogy a nagyvárosokban a kereskedelmet ők uralják, és közülük kerülnek ki a politikai–közigazgatási–intézményi vezetők is. A legutóbbi nagy zavargáshullám 2008-ban tört ki, amikor a pekingi olimpia miatt Kínára irányuló nemzetközi figyelmet kihasználva Lhaszában tüntetések kezdődtek az 1959-es tibeti felkelés évfordulóján, s az ezt követő zavargásokban több mint 1 200 kínai boltot felgyújtottak, és számos kínait megöltek (Smith 2008). Az eseményeknek és az azokat követő hatósági akcióknak több mint száz áldozatuk volt. Az ekkor újra megerősített biztonsági intézkedéseknek köszönhetően jelentősebb atrocitások azóta nem történtek, a tömeges megmozdulások helyett tibeti nemzetiségű személyek (többnyire szerzetesek vagy szerzetesnők) önmaguk nyilvános felgyújtásával – és az ilyenkor készült látványos felvételek internetes terjesztésével – kívánják felhívni a figyelmet a tibeti helyzetre. 2009–2017 között 148 ilyen eset történt (SCMP 2017b). A kínai kormányzat az önégetéseket a terrorizmus egyik formájának minősítette.

A tibeti helyzetet bonyolítja, hogy a tibetiek az indiai száműzetésben élő dalai lámát tartják szellemi vezetőjüknek, emellett jelentős tibeti közösségek léteznek világszerte, amelyek politikailag nagyon aktívak. A dalai láma nem támogatja az erőszakos cselekményeket, és hivatalosan Tibet Kínán belüli nagyobb autonómiáját szeretné elérni, de az emigráció jelentős része ennél sokkal radikálisabb követelésekkel lép fel, és jelentős nemzetközi hatást gyakorol.

A terrorizmus hivatalos definíciója és egységes törvényi szabályozása sokáig hiányzott, de 2016. január 1-jével életbe lépett Kína első országos terrorizmusellenes törvénye. Ez meghatározza a terrorizmus fogalmát – a definíció nem esik messze a nemzetközi szervezetek által bevett formuláktól –, „népi háborút” hirdet a terrorizmus ellen (vagyis a lakosság és a legalacsonyabb szintű szervek köteleességévé teszi a küzdelemben való

résztvétel), kötelezővé teszi a telekommunikációs szolgáltatóknak a hozzáférés biztosítását a terroristagyanús személyekkel kapcsolatos információkhoz, és korlátozza a terrorista akciókkal kapcsolatos hírek terjesztését. A nyugati kritikusok szerint a törvény újabb lehetőséget ad a hatóságoknak a polgárok jogainak korlátozására (Zhou 2016).

A politikai erőszak esetei nemcsak a kisebbségekhez kapcsolódóan fordulnak elő. Egy 2010-es becslés szerint Kínában évente 180 ezer tüntetésre, sztrájkra és hasonló csoportos tiltakozó akcióra (hivatalos megfogalmazásban: „tömegincidensre”) kerül sor, s bár hasonló adatot azóta nem hoznak nyilvánosságra, a szám a gazdasági növekedés lassulásával vélhetően csak növekedett. Az incidensek egy része erőszakos: rendszeresen érkeznek hírek gyárak vezetői, korrupt helyi káderek, kíméletlen ingatlanfejlesztők elleni tömegmegmozdulásokról. A legismertebb ilyen eset a dél-kínai Vukan (Wukan) faluban történt 2011-ben, amikor földjeik privatizálása miatt a földművesek elfoglalták a helyi kormányzati épületeket, és napokra átvették a hatalmat a település felett. Az eset – a közeli Hongkong médiájának köszönhetően – hatalmas nyilvánosságot kapott, és Kína-szerte bátorítólag hatott a földjüket veszített parasztok számára.

Míg a nemzetiségi területek megmozdulásai Kína területi egysége és a pekingi kormány politikája ellen irányulnak, a *han* akciók célpontjai jellemzően a helyi vezetők, s nem a rendszer megdöntésére vagy gyengítésére törnek, hanem a központi kormány figyelmét akarják felhívni a helyi problémákra. Valós országos veszélyt a tömegincidensek egyenként nem jelentenek, ugyanakkor a kormányzatot hatalmas biztonsági apparátus fenntartására és a lakosság mind szorosabb ellenőrzésére készítetik, mert a sok helyi elégedetlenség és egyéb problémák összeadódva már komoly fenyegetést jelenthetnének az ország stabilitására.

Migráció

A Kínába történő bevándorlás létező jelenség, de minimális, és a Kínából történő kivándorlás sem tömeges, bár ez utóbbi esetben a felsőbb osztályok vagyonszerzésére komoly gazdasági károkat okoz. A valódi problémát a belső migráció jelenti, amely alapvetően átforgatta Kína arculatát és a kínai társadalmat. Az 1982-es népszámlálás idején a lakosság 20%-a lakott városokban, a többi falusi lakos volt; 2015-re már 54% élt városokban. Ez azt jelenti, hogy ezen időszak alatt mintegy félmilliárd új városlakó jelent meg az országban. Ezek egy része a falvakból a városokba költözött, a paraszti életformát városra cserélő belső migráns, más részük a helyén maradt, de a települése fejlődésének köszönhetően falusból városivá lett lakos. A több százmillió ember ilyen rövid idő alatti városokba költözése valószínűleg a világtörténelem legnagyobb mértékű népvándorlása, amely ma is tart: 2030-ig a tervek szerint 1 milliárd városlakó lesz az országban, ehhez pedig további százmilliók városba költözése szükséges (Woetzel et al. 2009, Porada 2013).

A példátlan mértékű belső migrációt a hatóságok a már az 1950-es években bevezetett *hukou*-rendszerrel igyekeznek kezelhető keretek között tartani. A *hukou* egyfajta lakossági nyilvántartás, amely – születéskor – meghatározza, hogy egy ember falusi vagy városi lakos. Ha egy személy vidéki *hukou*-val rendelkezik, rendkívül nehezen

juthat csak városi *hukou*hoz, akkor is, ha egy városban él és dolgozik. Városi *hukou* nélkül azonban nem részesül az ottani közszolgáltatásokban, gyermeke nem járhat a városi iskolákba, nem jár neki szociális ellátás, ugyanakkor a városba költözéssel sok esetben otthoni földjét is elveszti, így nincs hova visszamenni (Kínában nincs termőföld-magántulajdon, minden föld a „közösségé”). Hivatalos adatok szerint 2016-ban 282 millió ilyen vándormunkás élt a városokban, ez több mint az egész dolgozó népesség egyharmada (Xinhua 2017).

Kína példátlan gazdasági fejlődését az utóbbi évtizedekben ez a belső migráció hajtotta – ezen alacsony bérköltségű, rendkívül rossz körülmények között élő százmilliók állítják elő a olcsó kínai exporttermékek nagy részét –, és maguknak a vándormunkásoknak a városi munkahely rendszerint előrelépésnek számít falusi életükhöz képest. Ugyanakkor a belső migráció számos biztonsági problémát is felvet. E munkások nagy részének nincs egészség-, munkanélküli- és nyugdíjbiztosítása, rendkívüli módon kiszolgáltatottak munkáltatóiknak, gazdasági problémák esetén ők kerülnek először utcára. Otthoni közösségeiktől elszakadva, családjuktól távol élve a hagyományos családi-közösségi hálózathoz is kikerülnek, külvárosi munkásszállásokon élnek összezsúfolva, nehezen ellenőrizhető körülmények között. Így az átlagnál magasabb közöttük a bűnözés, a drogfogyasztás és a prostitúció, gyakoriak a munkahelyi balesetek és a fertőző betegségek. A keleti nagyvárosokba költözésükkel az ország eleve torz demográfiai szerkezete (keleten jóval nagyobb a népsűrűség, mint nyugaton) még egyenlőtlenebbé vált, a keleti tartományok túlnépesedettek, a belső területeken viszont sok helyütt hiányzik a munkaképes korú lakosság. A migráció révén a szegények és gazdagok közötti különbségek nemcsak a régiók között, hanem egy településen belül is óriásira nőttek, ami komoly társadalmi feszültségeket szül. A városi társadalom peremén, rossz körülmények közt élő, mobil, atomizált réteg jelenleg is komoly kockázati tényező, de gazdasági visszaesés vagy struktúraváltás esetén e százmilliók az ország számára a leg súlyosabb belső biztonsági kockázatot jelenthetik.

A problémán az állam a *hukou*- és a szociális rendszer reformjával igyekszik úrrá lenni, de ehhez idő kell, mivel a több százmillió ember igényeivel nem lehet az összeomlás kockázata nélkül egyik napról a másikra megterhelni a városok egyébként is túlterhelt szociális ellátó hálózatát. A 2016-ban bejelentett tervek szerint 2020-ra százmillió belső migráns munkásnak biztosítanának városi *hukou*-t. Ezzel a probléma valamelyest enyhülhet, de megoldódni nem fog, hiszen csak a migránsok kis részét érinti, és azok jellemzően nem azokban a városokban kaphatnak városi státuszt, ahol szeretnének, hanem a kevésbé vonzó belső településeken (Sheehan 2017).

Természeti és ipari katasztrófák

Kína hatalmas területű ország, amelyet gyakran sújtanak természeti katasztrófák. A történelem tíz legtöbb áldozattal járó természeti csapásából öt Kínát sújtotta (Melina 2011). A vulkánkitörések kivételével gyakorlatilag mindenféle katasztrófa előfordul: áradások, szárazságok, földrengések, tűzvészek, tájfunok, földcsuszamlások, sáskajárások stb. A természeti csapásoknak Kínában a császárkorban politikai jelentőségük volt, mivel a néphit

szerint az Ég okozta őket, hogy a helytelen kormányzásra figyelmeztesse az uralkodót. Sok katasztrófát nem lehet megelőzni, de a kínai államnak már az ókortól fogva az volt az egyik fő funkciója, hogy enyhítse a hatásokat. Ha az államszervezet jól működött, akkor erőforrások átcsoportosításával (pl. A jó termésű tartományok gabonafeleslegének az éhínség sújtotta területekre szállításával) kezelni tudta a hatásokat. Ha azonban az állam erre a rossz kormányzás, korrupció, belharcok, gyengeség stb. miatt nem volt képes, akkor a katasztrófák nyomán kitörő lázadások sokszor a dinasztia bukását okozták.

Kína területének nagy része ki van téve a földrengéseknek. Az utóbbi évszázadban az 1920-as kanszui (Gansu) földrengésben 273 ezren haltak meg, az 1976-os tangsaniban (Tangshan) 250 ezren, a 2008-as szecsuaniban (Sichuan) 70 ezren; de szinte minden évben van olyan földrengés, amely halálos áldozatokkal jár. A legutóbbi nagy földrengésnél, a 2008-asnál komolyan felmerült az állam – a helyi hivatalnokok – felelőssége a rendkívül rossz minőségben felépített középületek és iskolák miatt, amelyeknek összeomlása sok ezer gyermek halálát okozta. Az eset felhívta a figyelmet az utóbbi évtizedek gyors és gondatlan építkezéseit jellemző hiányosságokra, amelyeknek még sok áldozatuk lehet. Ugyanakkor a hadsereg és a katasztrófaelhárítás gyors és hatékony fellépése, a közvélemény pontos tájékoztatása és a mentési munkálatok hatékony koordinálása egyértelművé tette, hogy a kínai állam jelenleg készen áll egy ekkora katasztrófa megfelelő kezelésére.

Hagyományosan sok problémát okoznak Kínának az árvizek. A Sárga-folyó és több mellékfolyója rengeteg löszet vesz fel, és az alföldi szakaszra érve lerakja a hordalékát, amivel feltölti a saját medrét. Az ennek következtében folyton növekvő vízszint miatt az emberek gátakat építenek a folyó mentén, de ezeket folyamatosan magasítaniuk kell, és gyakran előfordul, hogy egyes szakaszokon a folyó a környező vidék szintje felett folyik – gátszakadás esetén ilyenkor hatalmas területek kerülnek víz alá. A Jangce valamivel kiszámíthatóbb, de hirtelen hóolvadás vagy egyéb tényezők együttállása esetén ez is komoly szerencsétlenségek okozására képes. Az emberiség történelmének öt legnagyobb árvize Kínában történt, csak az 1931-es árvízben 1–4 millió ember halt meg. Az utóbbi évtizedekben sok tízezer áldozatot szedő nagyobb árvizek nem történtek, de így is évente több száz vagy ezer ember halálát okozzák áradások, illetve az ezekhez kapcsolódó földcsuszamlások, sárlavinák, s ezek természetesen súlyos anyagi károkat is okoznak.

Legalább ilyen nagy gondot okoznak a szárazságok: Észak-Kínát gyakran sújtják aszályok, amelyek hatalmas területen elpusztítják a termést. Mind az árvizek, mind az aszályok következményeinek enyhítésében fontos szerepe van az államnak.

Fertőző betegségek

Kína egészségügyi helyzete nagyjából megfelel gazdasági fejlettségének, a várható élettartam 2015-ös WHO-adatok szerint nőknél 77,6 év, férfiaknál 74,6 év. Ezzel a 183 vizsgált ország közül az 53. helyen áll, néhány hellyel megelőzve Magyarországot. A 2002–2003-as SARS-fertőzés (súlyos akut légzőszervi szindróma, *Severe Acute Respiratory Syndrome*) azonban, amely Dél-Kínából indult ki, és a világ 37 országában

8 098 megbetegedéssel és 774 halálessel járt, arra utalt, hogy Kína még mindig kitett a különböző járványoknak. A madárinfluenza különböző változatai (pl. H5N1, H7N9) is jellemzően Kínából indulnak ki, és ott szedik a legtöbb áldozatot. A SARS megfékezése után a kínai járványügyi rendszert jelentősen átszervezték és modernizálták, s talán ennek is köszönhető, hogy hasonló – akár világjárvánnyal is fenyegető – fertőzés nem jelent meg azóta. Ugyanakkor kérdéses, hogy egy, az eddigieknél veszélyesebb új vírusmutáció megjelenése esetén – amelyre az emberek és állatok szoros együttélése és a túlszűfolttság miatt van esély – tudnák-e megfelelően kezelni a helyzetet.

Az egészségügyi rendszer problémáira utal az HIV/AIDS-helyzet megoldatlansága. A fertőző betegségek közül 2008 óta AIDS-ben halnak meg a legtöbben. A Kínai Járványügyi Központ adatai szerint 2016-ban 654 ezer ember élt HIV-fertőzéssel az országban (Xinhua 2016). Ez a szám nem különösen magas, de aggodalomra ad okot a betegség terjedésének gyors üteme: 2012 óta évente 40–50 ezer új fertőzést regisztrálnak, míg a halálesetek száma évi 10 ezer körül alakul. 2010–2016 között a meleg férfiak között 400%-kal, a 60 évnél idősebb férfiak között 350%-kal, a 15–24 éves diákok között 410%-kal nőtt a fertőzöttek száma. Az új megbetegedések több mint 90%-a szexuális aktushoz köthető (Huang 2016), míg korábban intravénás droghasználattal, illetve sterilizálatlan eszközökkel történő vérvétellel történt a fertőzések többsége. 1998–2002 között illegális vérplazmagyűjtő cégek akár 250 ezer földművest is megfertőzhettek, akik vérük eladásával egészítették ki jövedelmüket, s akkor a botrány eltussolása tovább súlyosbította a helyzetet. Ma már ilyen jellegű tömeges fertőzésekről nem érkeznek hírek, de a nem steril eszközök használatának az egészségügyi rendszerben még mindig vannak áldozatai. A HIV/AIDS elleni küzdelmet nehezíti a prostitúció terjedése, a vándormunkások százmillióinak nehéz ellenőrizhetősége és mobilitása, illetve a szexuális felvilágosítás szinte teljes hiánya az oktatásban.

Kiberbiztonság

A világon Kínában van a legtöbb internetező. 2017 közepén az internetpenetráció 54,3%-os volt, a felhasználók száma meghaladta a 751 milliót, 96,3%-uk mobilinternetet használt (China Internet Watch 2017). A gazdasági szereplők és az állami intézmények túlnyomó többsége is kapcsolódik a világhálózathoz. Bizonyos területeken – internetes kereskedelem, mobil fizetési rendszerek – Kína a világ élvonalában jár. Emiatt Kína is messzemenően ki van téve azoknak a fenyegetéseknek, amelyeket az internet elterjedése jelent: vírusfertőzések, kiberkémkedés, gyermekpornográfia, adatlopás, bűnözők és terroristák kapcsolattartása, fegyver- és droghasználat, pénzügyi csalások stb. A kormány az 1990-es évek óta ösztönzi az internet elterjedését, mivel az hozzájárul a gazdaság növekedéséhez és az ország modernizálásához; másrészt a kezdetektől igyekszik a világhálót a befolyása alá vonni.

Az internetbiztonsággal kapcsolatos kínai hozzáállás sajátossága, hogy a köztörvényes és a politikai jellegű bűncselekményeket nem választják el élesen, számos politikai jellegű megnyilvánulást köztörvényes cselekményként kezelnek. Míg az amerikai internetfelfogás

szerint a világháló egyfajta államok feletti szabad tér (amelynek szabályait és szabványait természetesen az Egyesült Államok szabja meg), Kína a kiberszuverenitás elvét követi, vagyis Peking szerint egy országban folyó internetes tevékenységre ugyanúgy vonatkoznak az adott ország törvényei, mint a valós világbeli cselekedetekre.

Az internetet Peking komoly nemzetbiztonsági fenyegetésként értékeli. Egyrészt a felhasználók, cégek adatai könnyen potenciálisan ellenséges államok cégeinek – s ezzel jó eséllyel állami szerveinek – birtokába kerülhetnek, ami egy konfliktus esetén nagy előnyt jelenthet az ellenfélnek. Ezért a nagy amerikai és egyéb külföldi e-mail- és közösségi hálózati szolgáltatókat (Google, Facebook, Twitter stb.) elérhetetlenné tették az országban, elősegítve ezzel, hogy a kínai állampolgárok tömegeinek adatai csak kínai cégeknek legyenek nyilvántartva. Ráadásul ezekhez így adott esetben a kínai szervek könnyen hozzáférhetnek.

Másrészt az „arab tavasz” és más hasonló megmozdulások egyik tanulsága az volt, hogy politikai elégedetlenség esetén a kontrollálatlan közösségi hálózatok könnyen a kormányellenes szervezkedések fő fórumai lehetnek, így a kínai rendszer számára létfontosságú az ellenőrzésük. Már 2006-ra elkészült a köznyelvben „nagy kínai tűzfalnak” nevezett állami projekt első szakasza, amely egyes veszélyesnek minősített külföldi oldalak blokkolásával, az internetes keresések szűrésével korlátozta a szabad információáramlást. Azóta a rendszert folyamatosan fejlesztik és tökéletesítik. 2014-ben létrejött az egységes Kínai Internetes Információs Hatóság, 2017. január 1-jével pedig életbe lépett a kiberbiztonsági törvény. Ez utóbbi – egyéb szigorú biztonsági előírások mellett – előírja, hogy kínai személyek és cégek adatait csak kínai szervereken szabad tárolni, a különféle szolgáltatóknak hozzáférést kell biztosítaniuk a hatóságok számára az adataikhoz, és a szolgáltatóknak különböző biztonsági ellenőrzéseken kell átesniük. A sokat támadott törvény még jobban megnehezíti a külföldi cégek kínai tevékenységét, és tovább növeli a kínai hatóságok lehetőségeit a különféle adatbázisokhoz való hozzáféréshez (Wagner 2017). 2020-ig tervezik bevezetni az országos „társadalmi hitelességi rendszer” első változatát, amely internetes tevékenységük – vásárlások tartalma, hitelek és számlák fizetése, szerződések betartása, barátok véleménye, kommentek hangvétele – alapján értékelné az állampolgárokat, és ez alapján tenné lehetővé az egyes lehetőségekhez – hitel, állás, engedélyek – való hozzáférést.

Az internet szigorú ellenőrzése leginkább a politikailag érzékeny területeket érinti, az egyéb szférákban a legutóbbi időkig az alulszabályozás volt a jellemző. Az egyik legnagyobb probléma a személyes adatok védelmének hiánya: a cégek, állami szervek adatbázisaiba bekerült érzékeny adatok viszonylag könnyen megszerezhetőek, és számtalan visszaélés történt már velük. Az internetes fenyegetésekkel kapcsolatos társadalmi tudatosság szintje alacsony, a magánélet és a személyes adatok védelmének nem alakult ki olyan kultúrája, mint a legtöbb nyugati országban. A biztonsági fenyegetésekre való felkészületlenség jele volt, hogy a 2017 májusában világszerte gondokat okozó WannaCry zsarolóvírus Kínát különösen súlyosan érintette. Egy felmérés szerint a kínai cégeket érő internetes támadások 2014–2016 között 969%-kal nőttek, egy vállalatot naponta átlagosan hét támadás ért; mindeközben világszerte a cégek elleni támadások száma csökkent (Jiang 2016).

Kína nemcsak áldozata a belső és külső online támadásoknak, de egyben elkövetője is. Az Egyesült Államok a 2000-es évek eleje óta vádolja a kínaiakat internetes kémkedéssel és kibertámadásokkal. Az amerikai jelentések szerint a kínaiak nemcsak nemzetbiztonsági adatokat igyekeznek megszerezni, de kiterjedt ipari kémkedést is folytatnak saját cégeik javára, és súlyos károkat okoznak az amerikai vállalatoknak és kormányzerveknek. A kínai helyzet sajátossága, hogy a gazdasági célú hacker-támadások jelentős részét is sok esetben állami vagy katonai egységek követik el; a leghírhedtebb ezek közül a Népi Felszabadító Hadsereg 61398-as egysége, amelyhez számos kibertámadást kötnek (Sanchez 2014). 2015-ben Hszi Csin-ping és Obama elnök megállapodást kötött a kibertér védelméről, amelyben a két fél megígérte, hogy nem támogatják a gazdasági kémkedést, megosztják egymással internetes bűnözéssel kapcsolatos információikat, és megteremtik az információáramlás csatornáit. Egyes elemzők szerint ezt követően csökkent a kínai támadások száma, mások viszont azt állítják, hogy azok csak kifinomultabbak és célzottabbak lettek (Greer–Montierth 2017). Minden jel arra utal, hogy Kína konfliktusai a kibertérre is kiterjednek, s a hatalmi vetélkedés – elsősorban az Egyesült Államokkal, de más országokkal is – ma már az interneten is folyik.

Energiabiztonság

Kína a világ legnagyobb energiafogyasztója és előállítója, a világ napi energiafelhasználásának negyede Kínában történik. Külpolitikáját és külföldi befektetéseit alapvetően meghatározza az a tény, hogy az ország az általa felhasznált energiahordozók jelentős részét importálja, és ezen import biztonságának garantálása létkérdés Kína számára.

A Kínában felhasznált energia mintegy kétharmada szénből származik, az ország adja a világ szénfogyasztásának és bányászatának a felét, ez azonban súlyosan megterheli a környezetet (International Energy Agency 2017). A második legfontosabb energiaforrás a kőolaj, ez Kína energiaportfóliójában mintegy 20%-ot tesz ki, és az olajfogyasztás dinamikusan növekszik. (A földgáz felhasználása az olajhoz képest minimális, de szintén emelkedik.) Kína jelentős olajkészletekkel rendelkezik, s 1992-ig nettó olajexportőr volt, de azóta a fogyasztás olyan mértékben megnövekedett – miközben a kitermelés alig nőtt –, hogy a 2010-es években a világ legnagyobb olajimportőrévé vált, megelőzve az Egyesült Államokat (U.S. Energy Information Administration 2015). A nyersolajbehozatal 2010–2016 között 80%-kal nőtt, napi 8,6 millió hordóra (Drennen 2017). 2016-ban az ország olajfelhasználásának 64,4%-át importból fedezte (Slav 2017). Mindez azt jelenti, hogy Kína egyrészt domináns szereplőjévé vált az olaj világpiacán, másrészt viszont rendkívüli mértékben kitetté vált annak.

Az import nagy szerepe az energiafogyasztásban súlyos biztonsági problémát jelent, hiszen bármilyen komolyabb fennakadás a behozatalban megbéníthatja a kínai gazdaságot, ami a rendszer stabilitását veszélyeztetné. Ezért Peking egyik legfontosabb célja a szénhidrogénimport folyamatosságának biztosítása. Ez azért is nehéz feladat, mert egyrészt főbb importforrásai olyan térségekben találhatók, melyek politikailag instabilak és/vagy nemzetközi szankciók alatt állnak, másrészt az olajnak olyan

térségeken és tengereken kell áthaladnia, amelyek nem állnak Kína ellenőrzése alatt, így egy konfliktus esetén az országot könnyen blokádnak alá lehetne vonni. A kínai olajimport valamivel több mint fele a Közel-Keletről származik (Daniels–Brown 2015) – itt Szaúd-Arábia, Omán, Irak és Irán a fő forrásai –, a legnagyobb egyedi beszállítója Oroszország, de fontos szerepet játszanak olyan országok is, mint Angola, Venezuela, Kongó és Szudán (Workman 2017). Az import jelentős részének könnyen elzárható pontokon kell elhaladnia, mint a Hormuzi-szoros, a Malaka-szoros vagy a Panama-csatorna. A kínaiak „Malaka-dilemmának” nevezik azt a problémát, hogy kőolajimportjuk 80%-a a Maláj-félsziget és Szumátra közötti 800 kilométeres tenger-szoroson halad át, ami rivális hatalmak (elsősorban az Egyesült Államok vagy India) által könnyen elzárható, másrészt kalóztevékenységnek van kitéve.

Peking különböző módokon igyekszik csökkenteni az olajimporttól való függése okozta kockázatokat. Egyrészt egy 2007-ben indult program alapján jelentős stratégiai olajtartalékokat képzett a Nemzeti Fejlesztési és Reformbizottság – az állami gazdasági csúcsszerv – felügyelete alatt. A mindenkori olajtartalék mennyisége titkos, egy 2016-os amerikai jelentés 400 millió hordóra becsülte, ezzel a kínai volt a világ második legnagyobb olajtartaléka az amerikai után. 2017-ben – történelmileg példátlan módon – Kína az amerikai stratégiai olajtartalék egy részét is felvásárolta (Upadhyay 2017). Kisebb fennakadások esetén a kínai olajfogyasztást rövid ideig lehet e tartalékból fedezni.

Az energiabiztonság megteremtésének másik módja, hogy Peking igyekszik beruházásokkal, felvásárlásokkal és hosszú távú szerződésekkel biztosítani szénhidrogénforrásait. A kínai állami olajvállalatok – Sinopec, CNOOC, CNPC – hatalmas összegeket fektettek iraki, iráni és egyéb közel-keleti olaj- és gázmezők kitermelésébe, továbbá finomítóba, vezetékbe és a kapcsolódó infrastruktúrába. Hasonló műveletek történtek a világ szinte valamennyi szénhidrogéntermelő régiójában, így Afrika, Latin-Amerika egyes országaiban, Közép-Ázsiában, Oroszországban és Észak-Amerikában is. A megnövekedett kínai jelenlétre – és az ezzel kapcsolatos biztonsági kockázatra – akkor irányult nagy nemzetközi figyelem, amikor 2011-ben Líbia összeomlásakor több mint 35 ezer kínai állampolgárt – elsősorban olajmunkásokat – kellett a kínai hatóságoknak evakuálniuk tíz nap alatt (Xinhua 2011). 2015-ben Jemenből menekítettek ki több száz kínai állampolgárt (BBC 2015). Mindez azt is mutatja, hogy a kínai haditengerészet már képes összetett és kiterjedt akciók végrehajtására több ezer kilométerre a kínai partoktól, ha az ország érdekei ezt megkívánják. Kína számos kőolaj- és földgázvezetékbe is befektet, illetve ösztönzi ilyenek megépítését (Kelet-Szibéria–Csendes-óceán kőolajvezeték és Szibéria Ereve gázvezeték kínai leágazásai stb.).

A harmadik módja a biztonság növelésének az importútvonalak feletti ellenőrzés megszerzése. Ennek leglátványosabb megnyilvánulása a Dél-kínai-tengeri kínai terjeszkedés, amelynek egyik fő célja a kereskedelmi útvonalak – ennek részeként a közel-keleti és afrikai szénhidrogénimport – biztosítása. Hasonló okokból igyekszik Kína teret nyerni az Indiai-óceánon, kikötőket és egyéb bázisokat szerez Mianmarban, Bangladesben, Srí Lankán, Pakisztánban, Dzsibutiban, Szudánban és máshol, a Perzsa-öböltől a Dél-kínai-tengerig vezető kereskedelmi útvonal mentén.

Ezt az – Indiát bekerítéssel fenyegető – lépéssorozatot nevezik a külföldi elemzők „gyöngysor stratégiának” (ugyanakkor a kínaiak tagadják egy ilyen stratégia létét). Az importútvonal biztosítása az egyik eleme a Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosónak (CPEC), amely a dél-pakisztáni kikötővárosokat (Gwadar, Karacsi) köti össze Nyugat-Kínával Pakisztánon keresztül vasutakkal, autópályákkal, csővezetékkel és egyéb infrastrukturális és energetikai beruházásokkal. 2016-ban e projekt költségvetése elérte a 62 milliárd USD-t (Kiani 2016). Az egész Övezet és Út Kezdeményezés, amelynek legjobban előrehaladott eleme a CPEC, részben Kína energiabiztonságának megteremtésére irányul.

Negyedrészt, Kína törekszik energiafelhasználása és forrásai diverzifikálására. Az olajat és a földgázt tudatosan számos különböző országtól és régiótól szerzi be, és nem hagyja, hogy egyetlen terület szerepe túlságosan megnőjön, mert ezzel kiszolgáltatottá válna.

A tajvani kérdés

A Kínai Népköztársaság számára különleges problémát jelent Tajvan kérdése. Az 1946–1949 között zajló polgárháborúban a kommunisták legyőzték a Kínai Köztársaságot addig uraló Nemzeti Párt (Kuomintang, Guomindang) csapatait, s azok a kormányzati szervekkel és a politikai-gazdasági elit, valamint a mozgatható nemzeti vagyon nagy részével Tajvan szigetére menekültek. A tajvani kormányzat azóta is az 1912-ben a szárazföldön létrejött Kínai Köztársaság képviselőjének tartja magát, s nem ismeri el a Kínai Népköztársaságot. Peking pedig a Kínai Köztársaság létét nem fogadja el, Tajvant saját tartományának tartja. Egyik fél sem hajlandó olyan országgal diplomáciai kapcsolatot fenntartani, amely a másikat

diplomáciailag elismeri. 2017-ben 20 állam ismerte el a Kínai Köztársaságot, a többi a Népköztársasággal tartott fenn kapcsolatot, s 1971 óta az utóbbi a tagja az ENSZ-nek és Biztonsági Tanácsának. Peking egyik legfőbb céljának az országegyesítést tartja, és teljesen kizárt, hogy erről a belátható jövőben lemondjon. A pekingi ajánlatok a Hongkongnál és Makaónál alkalmazott „egy ország, két rendszer”, vagy a Tajvannak még nagyobb autonómiát biztosító „egy ország, három rendszer” jellegű megoldást tartalmazzák, a tajvaniak azonban ezt mindaddig elutasították.

A helyzetet bonyolítja, hogy az 1980-as évek végétől Tajvan demokratizálódott, az addigi Kuomintang-diktatúrát többpárti váltórendszer

váltotta fel. 1996-ban az első közvetlen tajvani elnökválasztás előtt a KNK a Tajvani-szorosban végzett hadgyakorlatokkal igyekezett nyomást gyakorolni a tajvani választókra, hogy ne a Kínával nyíltan ellenséges jelöltet támogassák („harmadik tajvani-szorosi válság”), de a lépés visszafelé sült el, a Peking-ellenes jelölt a vártnál is nagyobb fölénnyel győzött. Azóta a KNK tartózkodik a hasonló akcióktól. 2000–2008 között az a Demokratikus Haladás Pártja (DPP) volt kormányon Tajvanon, amely hosszú távon az önálló tajvani identitásra épülő tajvani köztársaság kialakítására törekszik, vagyis feladná a Kínai Köztársaság és az egységes Kína eszméjét. A kapcsolatokat ezért a mélypontra jutottak, s a pekingi parlament 2005-ben elfogadta az elszakadásellenes törvényt, amely kimondja, hogy a tajvani függetlenség kikiáltása esetén a KNK „nem békés eszközökkel” is végrehajtja az országegyesítést (Wei 2010). Erre körülbelül ettől az időtől fogva meg is vannak a katonai képességei, köszönhetően a kínai hadsereg nagy ütemű fejlesztésének.

2008–2016 között Tajvanon az a Kuomintang párt volt hatalmon, amely elfogadja az „egy Kína” elvet, s amely Tajvant alapvetően Kínához tartozónak tartja, és hosszú távon – a szárazföldi Kína politikai rendszerének demokratizálódása esetén – az országegyesítést tartja kívánatosnak. Ebben az időszakban Tajvan és a szárazföldi Kína viszonya jelentősen javult, újraindultak a közvetlen légi- és hajóútvonalak, számos termékre és szolgáltatásra kiterjedő szabadkereskedelmi egyezmények születtek. A közeledés csúcspontját az jelentette, amikor 2015 végén Szingapúrban csúcstalálkozóra került sor Ma Jing-csiu (Ma Ying-jeou) tajvani elnök és Hszi Csin-ping kínai államelnök-pártfőtitkár között. A Kínához való gyors közeledés azonban jelentős ellenállást váltott ki a tajvani társadalomban, különösen a – magukat sokkal inkább tajvaninak, mint kínainak tartó – fiatalabb nemzedékek körében, akiknek tüntetései végigkísérték Ma Jing-csiu második ciklusát. Nekik is köszönhetően a 2016-os elnök- és parlamenti választásokat nagy fölénnyel megnyerte a Demokratikus Haladás Pártja, s ezzel újra olyan elnöke és kormánya lett Tajvannak, amely az önálló tajvani identitás erősítésére törekszik. Ez a Tajvani-szoros két partja közötti kapcsolatok romlását vetíti előre.

A tajvani kérdésnek nagypolitikai dimenziót ad az Egyesült Államok háttérbeli szerepe. 1978 végéig az Egyesült Államok a Kínai

Köztársaságot ismerte el, s miután megszakította a hivatalos diplomáciai kapcsolatot Tajpejellel (Taibei), hogy Pekinggel felvehesse azokat, a szoros tajvani–amerikai viszonyt továbbra is fenntartotta. 1979-ben az amerikai Kongresszus elfogadta a Tajvani kapcsolatokról szóló törvényt (TRA), amely a mai napig hatályos. Ez a jogszabály amellett, hogy meghatározza a különleges Tajpei–Washington kapcsolat intézményeit és alapelveit, azt is leszögezi, hogy az Egyesült Államok ellátja Tajvant azokkal a – közelebből meg nem határozott – védelmi eszközökkel és szolgáltatásokkal, amelyek képessé teszik saját maga megvédésére. A szándékosan homályosan megfogalmazott kitételek a „stratégiai többértelműség” iskolapéldájának tartják, amelynek fő célja, hogy egyrészt eltántorítsa Tajvant a függetlenség kikiáltásától (hiszen nem ad egyértelmű garanciát Tajvan védelmére), másrészt elriassza Kínát Tajvan megtámadásától (mivel fenntartja az amerikai segítségnyújtás lehetőségét). A Washington–Peking–Tajpei háromszögben új korszak ígérteit hozta, amikor Donald Trump amerikai elnökké választása után, de még beiktatása előtt, 2016 decemberében fogadta Csi Jing-ven (Tsai Ing-wen) tajvani elnök asszony gratuláló telefonhívását, s ezzel évtizedek óta először került sor elnöki szintű amerikai–tajvani érintkezésre. Ezután Trump arra is utalt, hogy az Egyesült Államok felülvizsgálhatja az „egy Kína” politika alkalmazását. Beiktatása után azonban az új elnök nem tűzte napirendre a kérdést, Kelet-Ázsiában láthatólag az észak-koreai kérdés megoldását tartja prioritásának, amihez szüksége van Kína közreműködésére. Ugyanakkor az amerikai fegyverellátások Tajvannak Trump alatt is folytatódhatnak, 2017-ben 1,42 milliárd USD értékű ilyen üzletkötés történt (Brunnstrom–Mohammed 2017).

A tajvani kérdés egyelőre megoldhatatlannak tűnik. Kína semmiképpen nem fogadná el a tajvani függetlenséget, ugyanakkor az utóbbi években Tajvanon jelentősen megerősödött a tajvani identitás, a fiatal korosztályok nem kötődnek Kínához, így egyre kisebb az esélye, hogy a sziget lakói beleegyezzenek az országegyesítésbe. Mindeközben a Tajvani-szoros két partja közti viszonyra hatással van a térségbeli fokozódó amerikai–kínai vetélkedés, illetve az is, hogy a politikai problémák ellenére gazdaságilag Tajvan és a szárazföld gyakorlatilag összenőtt.

S. G.

Emellett az energiamixet úgy igyekeznek átalakítani, hogy a lehető legkevésbé legyen kitéve egyfajta energiahordozó világpiacának, így például jelentősen növelni szeretnék a földgáz és az atomenergia szerepét – jelenleg több tucat atomerőmű épül –, és csökkenteni a szén- és olajfogyasztást. Biztonsági vetülete is van annak, hogy az ország élen jár a megújuló és zöldenergiával kapcsolatos kutatásokban és fejlesztésekben, Kína a világ legnagyobb megújulóenergia-termelője, itt működik a legtöbb nap- és szélenergia-termelő. 2017-ben bejelentették, hogy 2020-ig 360 milliárd USD-t fektetnek megújuló energiába (Jiang 2017), s az is felmerült, hogy előbb-utóbb betiltják a benzinnel és gázolajjal működő gépkocsikat (Bloomberg 2017).

Összességében az energiaellátás biztonságának garantálása a kínai kormány számára az egyik legösszetettebb és legfontosabb feladat, s kül- és gazdaságpolitikájában sok mindent ennek rendel alá. Olajfelhasználása és importja – minden ellenkező irányú lépés dacára – a belátható jövőben a szakértők szerint tovább fog növekedni, ezért az ehhez kapcsolódó biztonsági törekvések változatlanul megfigyelhetők lesznek. Kína mindent meg fog tenni a Közel-Keletre vezető tengeri utak biztosításáért, a közel-keleti, közép-ázsiai, afrikai és orosz energiai infrastruktúra fejlesztéséért, emellett egyre inkább érdekeltté válik a közel-keleti béke fenntartásában, így e területen stabilizáló szerepet játszhat. Ugyanakkor azzal, hogy kínai érdekeltségek jelennek meg az összes kontinensen, ezek biztonságának garantálása Kínát a helyi konfliktusok és események részesévé teheti.

Regionális biztonsági kihívások

Az észak-koreai fenyegetés

Kína számára jelenleg a legakutabb biztonsági fenyegetést a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK, Észak-Korea) jelenti, annak ellenére, hogy a KNDK viszonya Kínával nem ellenséges. Phenjan a nemzetközi tiltakozások ellenére az 1990-es években katonai célú atomprogramot indított, 2006-ban végrehajtotta első kísérleti atomrobbantását, s azóta 2009-ben, 2013-ban, 2016-ban (kétszer) és 2017-ben újabb nukleáris kísérleteket hajtott végre. Ezzel párhuzamosan zajlik az ország rakéta-programja, 2017-ben már olyan interkontinentális ballisztikus rakétákkal is rendelkezett, amelyek a feltételezések szerint az amerikai kontinenst is elérhetik. 2011-ben meghalt az ország addigi vezetője, Kim Dzsong-il, helyére fia, a fiatal Kim Dzsong-un került, aki egyrészt belső legitimitációjának megszilárdítására, másrészt a KNDK külső biztonságának garantálására felgyorsította a koreai fegyverkezési programot, s rendkívül agresszív retorikával fordult a kívüljáró, elsősorban az Egyesült Államok felé.

Kínának a Koreai-félszigettel kapcsolatban két alapvető biztonsági érdeke van. Egyrészt fontos számára a félsziget békéjének és stabilitásának fenntartása. Ezt fenyegeti egy észak-koreai összeomlás lehetősége: a phenjani rendszer önmaga megreformálására láthatólag képtelen, ugyanakkor a gazdaságilag végletesen lemaradt, állampolgárai felett csaknem totális kontrollt gyakorló, de az utóbbi években némi lazulásra és piacosításra

kényszerült rezsim hosszú távon jó eséllyel fenntarthatatlan. Egy hirtelen összeomlás esetén azonban menekültek milliói özönlénének az amúgy is nehézségekkel küzdő északkelet-kínai tartományokba és Kína fontos gazdasági partnere, Dél-Korea területére, az utóbbit is destabilizálva; emellett gondot jelentene az északi nukleáris és egyéb fegyverek sorsa. Könnyen előállhat olyan helyzet, hogy Kínának fegyveres erőit is mozgósítania kellene, s egy észak-koreai bevonulás sem elképzelhetetlen – ez esetben azonban elhúzódó kínai-ellenes gerillaháborúval kell számolni.

Még súlyosabb következményekkel járna egy újabb Észak–Dél háború amerikai részvétellel. A Trump-adminisztráció első évében legfőbb ázsiai feladatának láthatóan az észak-koreai helyzet megoldását tartotta, ugyanakkor a békés rendezés lényegében kizárható. Viszont bármiféle katonai konfliktus könnyen eszkalálódhat, ismét csak teljesen destabilizálva a félszigetet. Emellett Kína legfőbb riválisának az Egyesült Államokat tekinti, és egyszer már háborúzott is azért (1950–1953), hogy megakadályozza egy amerikai szövetségi rendszerbe tartozó egyesített Korea létrejöttét. Kína ütközőállamként tekint Észak-Koreára, amely távol tartja határától az amerikai csapatokat; így a *status quo* fenntartása, az északi Kim-rezsim fennmaradása a garancia arra, hogy az Egyesült Államok ne telepíthessen katonákat közvetlenül a kínai területek mellé. Peking számára aggasztó, hogy szomszédságában egy atomfegyverekkel rendelkező, a nemzetközi közösséget folyamatosan provokáló, belül instabil Észak-Korea található, de a jelenlegi helyzet bármiféle megváltozása annyira kiszámíthatatlan következményekkel járna, hogy a kínai vezetés várhatóan a továbbiakban is törekedni fog a phenjani rezsim életben tartására segélyekkel, olajszállítmányokkal és kereskedelemmel. (Nanto–Manyin 2010, Su–Saalman 2017).

Kína stratégiai percepciói: bekerítettség

Viták Japánnal

Térségbeli fő riválisának Kína Japánt tarja, s a két szomszédos ország – a világ második és harmadik legnagyobb gazdasága – közötti kapcsolat kifejezetten feszült. Ebben szerepet játszik az erőviszonyok megváltozása. A történelem nagy részében, a 19. század második feléig Kelet-Ázsia meghatározó hatalma Kína volt, ekkor azonban Japán az élre tört, és a 20. században az egész ázsiai–csendes-óceáni régió első számú hatalma lett. A 2000-es években azonban Kína visszavette a vezető szerepet, gazdasága ma már többszöröse Japánénak, s ezzel befolyása is megnövekedett, amit Japán fenyegetésként él meg. Másrészt a kapcsolatot megmérgezik a 20. századi történelem eseményei: az 1930–1940-es években a japánok megtámadták Kínát, ahol emberiesség elleni és háborús bűnöket is elkövettek, ugyanakkor – a kínaiak szerint – múltjukkal máig nem néztek szembe, és elmaradt az őszinte bocsánatkérés. Mindez Kína számára azért is fontos, mert a japánoktól elszenvedett számos sérelem és az ebből fakadó japánellenesség a modern kínai nemzeti identitás fontos forrása, emellett a Kínai Kommunista Párt legitimációja is a nagymértékben az egykori japánellenes harcokra épül. A múlt kérdéseit – a kínaiakon végzett vegyi- és biológiai fegyver-kísérleteket, a szexrabszolganak eladott kínai nők kérdéskörét, a nankingi mészárlás részleteit stb. – a kínai propaganda is igyekszik elevenen tartani.

Kínának és Japánnak konkrét területi vitája is van egymással a kínaiul Tiaojü- (Diaoyu-), Japánul Szenkaku-szigeteknek hívott lakatlan szigetcsoport miatt. A Kelet-kínai-tengeren fekvő szigetek nagyjából Tajvan és Okinava között fekszenek, s hivatalosan Japán fennhatósága alatt állnak. A szigetcsoportra azonban évtizedek óta Kína (és Tajvan) is igényt tart. Maguk a szigetek nem különösebben értékesek, de egyrészt a közelben található olaj- és gázlelőhelyek, másrészt a környékbeli halászati jogok, harmadrészt a szigetek stratégiai jelentőségű elhelyezkedése miatt – Kína számára kijutást jelenthetnek a Csendes-óceánra – a szigetvitának jelentős téje van. A konfliktus legutóbb 2012-ben lángolt fel, amikor a japán kormányzat három szigetet megvásárolt japán magántulajdonosuktól, ami Kínában élénk diplomáciai tiltakozást és utcai demonstrációkat váltott ki. 2013-ban Kína létrehozta a „kelet-kínai-tengeri légvédelmi azonosítási zónát”, ami a Szenkaku/Tiaojü-szigeteket is lefedi, azóta az ide berepülő repülőgépeknek azonosítani kell magukat a kínai hatóságok felé. A térségben ma is gyakoriak az incidensek kínai, tajvani és japán halászhajók között, illetve a parti őrségek egységei is gyakran kerülnek összetűzésbe egymással (Szentesi 2015).

Terheli a japán–kínai kapcsolatokat a japán „normalizáció” kérdése. Az 1947-es japán békealkotmány híres 9. cikkelyében a szigetország lemondott a hadviselés jogáról, és „mindörökre” vállalta, hogy nem tart fenn szárazföldi, tengeri és légi haderőt. A gyakorlatban Japán rendelkezik fegyveres erővel, amely az Önvédelmi Erők nevet viseli, de ez nem teljes értékű hadsereg, és bevetetősége egy sor korlátba ütközik. A 2012-ben miniszterelnöknek másodszor megválasztott Abe Sinzó – akinek a 2014-es és 2017-es parlamenti választásokon is sikerült megőriznie pozícióját, s jó eséllyel a háború óta a leghosszabb ideig hivatalban lévő japán kormányfő lesz – nyíltan azt vallja, hogy a 9. cikkelyt módosítani kell, és Japánnak „normális”

Vitatott területek a Dél-Kínai tengeren

országgá kell válnia, amely a gazdasági erejének megfelelő hadsereggel rendelkezik. Az elsősorban az észak-koreai fenyegetéssel indokolt japán újrafelfegyverkezés lehetősége azonban rendkívül heves tiltakozást vált ki a kínaiakból, hiszen a japán militarizmussal kapcsolatban rendkívül keserű tapasztalataik vannak.

Az Egyesült Államok ebben a viszonyban is fontos szerepet játszik. Japán és az USA szoros katonai szövetségesek, Japán védelméről lényegében az amerikai védőernyő gondoskodik, s területén amerikai katonák állomásoznak. Ha a Japán védelmével kapcsolatos amerikai elkötelezettség meggyengül – Donald Trump bizonyos megnyilvánulásai erre utalnak –, akkor Japánnak szükségszerűen erőteljesebb fegyverkezésbe kell kezdenie. A békealkotmány módosítása azonban jó eséllyel fegyverkezési versenyt indítana a térségben, és még kiélezettebbé tenné a japán–kínai viszonyt.

Szigetviták a Dél-kínai-tengeren

Az utóbbi években Kína területi vitái közül a legnagyobb figyelem a dél-kínai-tengeri konfliktus felé fordult. A Földközi-tengerrel nagyjából megegyező méretű tenger több szempontból is rendkívül fontos terület. Egyrészt a tengerfenék alatt a kutatók kiterjedt szénhidrogén-lelőhelyeket sejtnek, bár a készletek méretét még nem mérték fel pontosan. Másrészt a terület halászati szempontból is fontos. Harmadrészt, s ez a legfontosabb tényező, a Dél-kínai-tengeren halad át a világ egyik legfontosabb tengeri kereskedelmi útvonala, a globális tengeri kereskedelem

egyharmada, évi 5 billió USD értékű áru – többek között Kína nyersolajimportjának 80%-a, Japán, Dél-Korea és Tajvan energiaimportjának 60%-a (Fensom 2016). A tenger feletti ellenőrzés megszerzésével Kína hatékonyabban gondoskodhat a gazdasága működtetéséhez szükséges legfontosabb export- és importútvonal biztonságáról, másrészt komoly zsarolási potenciálhoz is juthat kelet-ázsiai szomszédjaival szemben.

Először a Kínai Köztársaság jelezte – az 1947-ben kiadott úgynevezett „kilencvonalas térképpel” –, hogy igényt tart a területre (ezen egy U alakú vonalban elhelyezett kilenc szaggatott vonallal a Dél-kínai-tenger 90%-át magának követelte). E követelést a Kínai Népköztársaság is fenntartja, így Peking szerint Kínához tartoznak a Paracel-szigetek (nyugaton, Vietnamhoz közel), a Spratly-szigetek (délen, Malajziához és Bruneihez közel) és a Scarborough-zátony (keleten, a Fülöp-szigeteknél). E szigetek birtoklásával lényegében az egész terület Kína beltengerévé válna. Egyes szigetekre és a tenger bizonyos részeire azonban a KNK mellett igényt tart Brunei, Malajzia, Indonézia, a Fülöp-szigetek, Vietnam és Tajvan is. Ezen országok vitában állnak Kínával, de a többiekkel is. A konfliktusba az Egyesült Államok is beleszól azáltal, hogy a feleket a hajózás szabadságának tiszteletben tartására igyekszik rászorítani, és a térségben rendszeresen tart ún. „hajózási szabadság” műveleteket, melyek során hajói és repülőgépei megközelítik a kínaiak térségbeli bázisait. A területen rendszeresen az incidensek a különböző országok halászhajói és parti őrsegei között, ezeknek sebesültjei, néha halálos áldozatai is vannak. Indonézia például 2015 óta elkobozza és elsüllyeszti azokat az idegen halászhajókat, amelyek behatolnak kizárólagos gazdasági övezetébe (Parameswaran 2015).

A 2010-es évek fejleménye, hogy Kína nagy iramban elkezdte kiépíteni azokat a kapacitásokat, amelyekkel ténylegesen ellenőrzése alá vonhatja e területet. Ezt jelzi, hogy 2011-ben vízre bocsátotta első repülőgép-hordozóját (ez egyelőre csak kiképzési célokat szolgál), 2017-ben a második, 2020-ban készül el a harmadik, s tervezés alatt áll a negyedik. Az anyahajók építését a flotta és a légierő nagy ütemű fejlesztése kíséri, 2017-ben például hadrendbe állt a J-20-as lopakodó vadászgép. 2013-ban Kína programot indított egyes dél-kínai-tengeri szigetek kiterjesztésére: a munkálatok során a tengerfenékről homokot hoznak a felszínre, és ezzel feltöltik a már meglévő sziklák, zátonyok környékét, hogy ezzel megnöveljék a használható területet. 2013–2016 között hét helyszínen folytak ilyen munkálatok a Spratly-szigeteknél, 2016 végéig 3 200 hektárnyi szárazulatot hoztak létre, amelyre többek között kikötőket, repülőtereket, katonai barakkokat építettek, rakéta- és légvédelmi rendszereket telepítettek. A feltöltések ellen az összes érintett ország és az Egyesült Államok is tiltakozott, de mivel az Obama-adminisztráció a második ciklusa végén – amikor a kínai szándékok egyértelművé váltak – nem akart komolyabb konfliktusba keveredni, Peking lényegében zavartalanul végrehajthatta terveit. A Trump-kormányzatot ezzel kész helyzet elé állították, ma már csak súlyos összeütközés árán lehetne a kínai hadsereget kiszorítani a térségből.

A Fülöp-szigetek 2013-ban keresetet nyújtott be a hágai Állandó Választottbírószághoz a kínai területi igények semmissé nyilvánításáért. A bíróság 2016-ban a Fülöp-szigeteknek adott igazat, jogtalanannak nyilvánítva a „kilencvonalas térképre” alapozott kínai követeléseket. Kína azonban nem fogadta el a bíróság joghatóságát, így az ítéletet se. A döntésnek a gyakorlati erőviszonyokra nézve nem volt hatása.

Vitatott területek Kína és India között

Kína a nemzetközi kapcsolatokban általában a multilaterális megoldásokat részesíti előnyben, de a Dél-kínai-tenger kérdésében elutasítja a többoldalú tárgyalásokat, az egyes országokkal csak kétoldalú megbeszéléseket hajlandó folytatni, és ügyesen kijátssza egymás ellen a feleket. A megosztó kínai politikának köszönhetően az ASEAN sem tud egységesen fellépni a kérdésben. Ugyanakkor valamennyi érintett országnak Kína a legnagyobb kereskedelmi partnere, így gazdasági érdekük az, hogy kapcsolataik Kínával rendezettek maradjanak, vagyis a konfliktus kiélesítése csak különleges helyzetben (pl. belpolitikai válság esetén) lehet céljuk.

A dél-kínai-tengeri kérdés a közeljövő egyik legfontosabb globális konfliktusforrása lehet, de az erőviszonyokat figyelembe véve nagy valószínűséggel Kínát már nem lehet kiszorítani a térségből.

Viták Indiával

Kína és India – két szomszédos atomhatalom – a világ legnépesebb országai; egyelőre Kína 1,4 milliárd, India 1,3 milliárd lakossal rendelkezik, de a 2020-as években India várhatóan megelőzi Kínát. India népességi szerkezete jóval kiegyensúlyozottabb az előregedő Kínáénál, és az utóbbi években a gazdasága is gyorsabban nő. A kínai gazdaság még három-négyszer nagyobb az indiaiánál, de a különbség jó eséllyel csökkenni fog, és ez a jelenlegi erőviszonyok módosulásához vezethet. Az indiai-kínai kapcsolatot – a más relációban is jelentkező jelentős kínai kereskedelmi

többség mellett – komoly vitás kérdések terhelik. Ezek közül a legnagyobb problémát a tisztázatlan határok jelentik. A 1947-ben függetlenné vált India és az 1949-ben megalakult Kínai Népköztársaság között húzódó himalájai határokat nem tisztázták pontosan, ami 1962-ben határháborúhoz, 1967-ben és 1987-ben kisebb összecsapásokhoz vezetett, s a határincidensek ma is gyakoriak. A legutóbbi ilyen 2017 nyarán történt, amikor a Bhután által ellenőrzött Doklam-fennsíkon indiai és kínai katonák verekedtek össze. A határviták sajátosságát az adja, hogy az egyik vitatott területet (a kasmíri Aksai Chin, 37 ezer km²) Kína uralja, de India magának követeli; a másikat (Arunachal Pradesh, a kínai terminológiában Dél-Tibet, 83 ezer km²) India birtokolja, s Kína is igényt tart rá, vagyis mindkét félnek van sérelme a másikkal szemben. Nepál és Bhután tipikus ütközőállamok a két nagyhatalom között. A vitatott területek nem annyira értékesek, hogy a két fél komolyabb konfliktust vállaljon miattuk, de ha a kapcsolatok valami miatt egyébként is megromlanának, a területi sérelmek komoly mozgósító eszközként szolgálhatnak.

A területi viták mellett a másik fő probléma, hogy Kína hagyományosan jó kapcsolatot ápol India fő ellenségével, Pakisztánnal, s egyes feltételezések szerint az utóbbi sikeres atomprogramjában is fontos szerepet játszott. Kína egyértelműen Pakisztánnal kívánja ellensúlyozni Indiát, ami India érdekeit természetesen sérti. Az utóbbi években kiépülő Kína–Pakisztán Gazdasági Folyosót (CPEC) – amely infrastrukturális beruházások révén Nyugat-Kínát összeköti a dél-pakisztáni kikötővárosokkal, vagyis az Indiai-óceánnal – India egyfajta bekerítési terv részének értékeli. Hasonló aggodalommal nézi India Kína tevékenységét az Indiai-óceánon: a már említett „gyöngysor stratégia” szerint – melynek létét Peking soha nem ismerte el – Kína katonai és kereskedelmi bázisokkal és szoros kapcsolatrendszer kiépítésével Mianmar, Banglades, Srí Lanka, Pakisztán stb. bevonásával fokozza befolyását az Indiai-óceánon, s ezzel csökkenti India mozgásterét. Ezen országok kulcsszerepet játszanak a kínai Övezet és Út Kezdeményezésben is. Mindezzel egy időben India a Dél-kínai-tengeren igyekszik növelni jelenlétét.

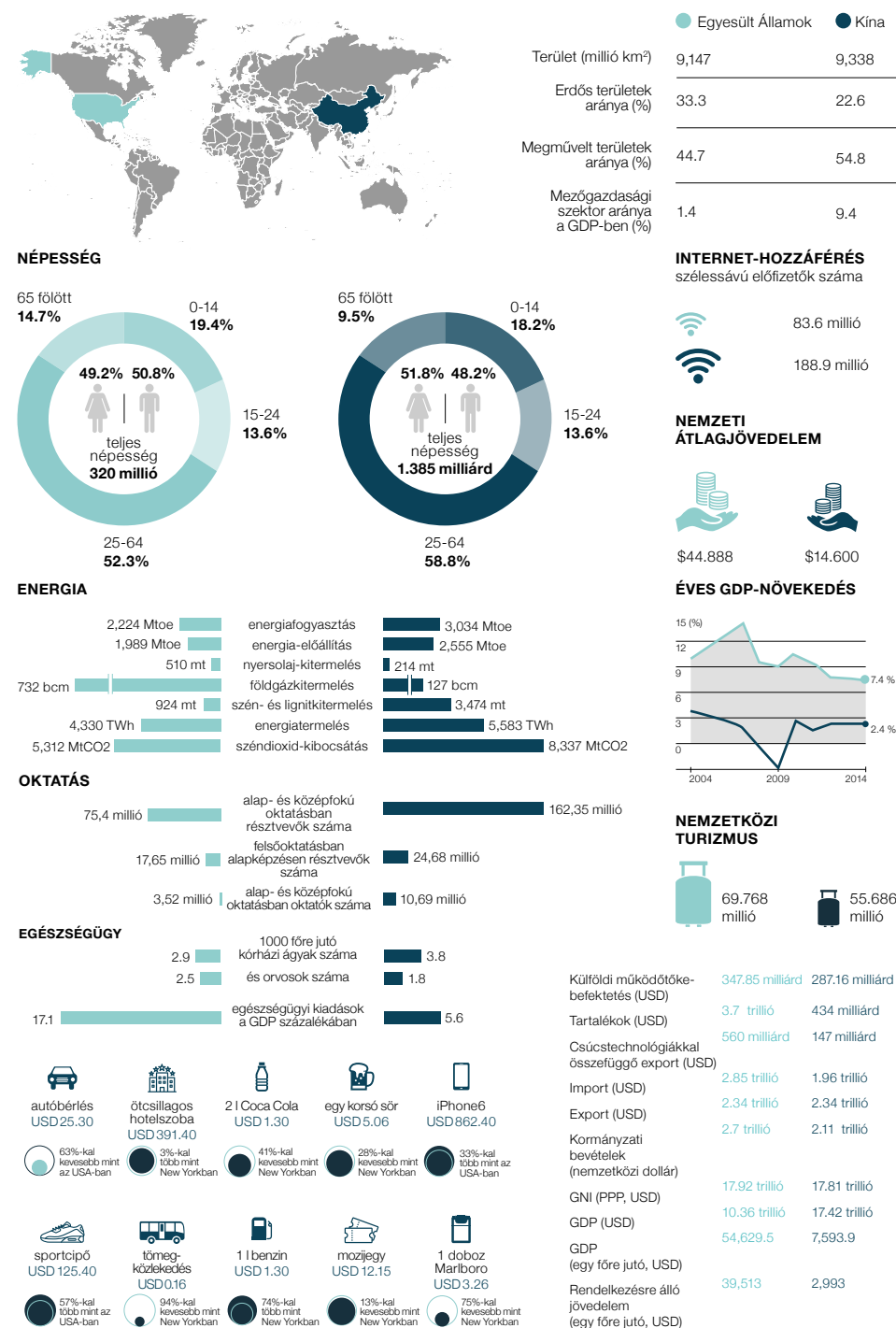
A gazdasági érdekek itt is a konfliktusok kiéleződése ellen hatnak, de Kína és India kapcsolatai bizonyos tényezők együttállása esetén könnyen megromolhatnak. E kapcsolatban India relatív súlya várhatóan némileg nőni fog, miközben Kína egyre aktívabb lesz India szűkebb környezetében is, s a nagyhatalmi versengést a konkrét területi viták különösen hevessé tehetik (Malone–Mukherjee 2010, Seledyn 2017).

A tágabb biztonsági környezet: Kína a nagyhatalmi vetélkedésben

Kína és az Egyesült Államok

Kína ma már egyértelműen az Egyesült Államokhoz képest határozza meg magát, fő riválisának Washington tartja, és egyéb országokhoz fűződő kapcsolatait is nagyban meghatározza az Amerikával való vetélkedés. Az Egyesült Államok is stratégiai versenytársként tekint Kínára, amelytől meg kell védenie az általa kiépített

Az Egyesült Államok és Kína gazdaságának összehasonlítása (2015)

Forrás: <http://www.scmp.com/infographics/article/1862273/infographic-tale-two-economies>.

világrendet – vagy úgy, hogy Kínát ösztönzi vagy kényszeríti az e világrendbe való betagozódásra, vagy úgy, hogy megpróbálja megállítani Kína befolyásának további növekedését. Mindeközben a két nagyhatalom – a világ két legnagyobb gazdasága – számos területen együttműködik, s gazdaságilag erőteljes interdependencia van köztük.

Peking a saját biztonságára nézve fenyegetőnek tartja az Egyesült Államok bizonyos törekvéseit. Az amerikai adminisztrációk hajlamosak arra, hogy az amerikai értékeket (demokrácia, emberi jogok stb.) univerzálisnak tartsák, és rendszeresen bírálják a kínai rendszert, amiért az nem a nyugati elvárások szerint működik. Washingtoni politikusok nem titkolják, hogy szívesebben látnának egy demokratikus berendezkedésű Kínát, vagyis nem lenne ellenükre a jelenlegi rendszer bukása. Az elmúlt évtizedek amerikai intervenciói bebizonyították, hogy Washington akár katonai eszközöket is bevet értékrendje érvényesítéséért, s habár Kína esetében ennek gondolata nem merült fel, Kína a szóbeli kritikákra is fenyegetésként és a belügyeibe való beavatkozásként tekint. Washington olyan ügyekben is megnyilvánul – tibetiek jogai, tajvani önrendelkezés, emberi jogi aktivisták kezelése, internetcenzúra – amelyeket a kínaiak biztonságuk szempontjából alapvető fontosságúnak tartanak, ezért mindent megtesznek az amerikai hatások kiküszöbölése, az amerikai fellázító politika semlegesítése érdekében.

Peking konkrét katonai fenyegetésként értékeli, hogy az amerikai hadsereg bázisokat tart fenn a szomszédságában, Dél-Koreában, Japánban és a Fülöp-szigeteken, emellett egyre jobb – katonai együttműködésre is kiterjedő – kapcsolatokat épít ki Vietnammal, és törekszik India megnyerésére is.

Kína emiatt bekerítve érzi magát, és sok törekvése – például a dél-kínai-tengeri terjeszkedés, az Oroszországgal kiépített egyre jobb kapcsolat, illetve az Övezet és Út Kezdeményezés – arra irányul, hogy ebből a bekerítettségéből kitörjön. Részben az amerikai fenyegetés elhárítását szolgálja a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg gyors ütemű fejlesztése és modernizációja is az utóbbi évtizedekben. Peking különös gondot fordít az úgynevezett „hozzáferést akadályozó” képességek (A2/AD) fejlesztésére, amelyek nem teszik elég erőssé Amerika legyőzésére egy általános háborúban, de távol tudják tartani az amerikai haderőt területétől és bizonyos stratégiai fontos pontoktól (Varga 2014).

Mivel Kína nagymértékben függ a nyersanyag- és energiaimporttól, illetve a gazdaságát fűtő exporttól, az is fenyegető számára, hogy a világtengereket – ahol Kína kereskedelmének nagy része zajlik – az Egyesült Államok uralja. Ahogy jelenleg Amerika garantálja a tengerek hajózhatóságát, úgy egy konfliktus esetén korlátozni is tudná az átjárhatóságot, különösen az olyan szűk keresztmetszetet jelentő pontoknál, mint a Malaka-szoros. Ez magyarázza a kínai törekvéseket a Dél-kínai-tenger kínai beltengerré alakítására, az indiai-óceáni bázisok kiépítését, illetve a kínai flotta és légierő fejlesztését.

Kelet- és Délkelet-Ázsia az elmúlt két évezredben jórészt a kínai érdekszférába tartozott, s bár a kínai befolyás a 19. század közepétől visszaszorult, ma Kína egyértelműen – de be nem vallottan – arra törekszik, hogy saját régiójában helyreállítsa hagyományos érdekszféráját. E törekvéseiben sok helyen beleütközik az amerikai jelenlétbe, hiszen e régió a második világháború óta jelentős részben az amerikai befolyási övezetbe tartozik. A régióban jelenleg egyfajta amerikai–kínai vetélkedés zajlik, s ebben Pekingnek azt már sikerült elérnie, hogy a térség valamennyi országának Kína a legnagyobb

kereskedelmi partnere, a kelet- és délkelet-ázsiai gazdaságok jelentős részben Kínától függenek. Ugyanakkor az Egyesült Államoknak egyelőre sikerült fenntartania hagyományos katonai-politikai szövetségi rendszerét, de e téren is elképzelhető fordulat, amit a Fülöp-szigetek Amerikától való eltávolodása jelez Duterte elnök alatt.

Kína ma már nemcsak saját régiójában vetélkedik az Egyesült Államokkal, hanem gyakorlatilag az egész világon. A kínaiak elsősorban gazdasági kapcsolataikat építik ki, de folyamatosan szaporodó érdekeltségeik védelme miatt rá vannak kényszerítve, hogy politikai, s bizonyos esetekben katonai befolyást is szerezzenek egyes országokban és térségekben. A leglátványosabb kínai előretörés Afrikában figyelhető meg, ahol ma már Kína az országok túlnyomó többségének legnagyobb kereskedelmi partnere. A fekete kontinensről származik a kínai olajimport 22%-a, de számos egyéb nyersanyagot is innen szereznek be, miközben exportjuk is jelentős. Kínai cégek számos infrastrukturális, bányászati és termelő beruházást hajtottak végre Afrikában, sokszor olyan országokban, amelyekkel politikai okokból a nyugati országok nem tartanak fenn szoros kapcsolatot (Alden 2010, Albert 2017). A közel-keleti olaj legnagyobb felvásárlója és a térség egyik legnagyobb befektetője Kína, s intenzív kapcsolatépítés zajlik a hagyományosan USA-érdekszférának számító Latin-Amerikában is. Bár Kína hivatalosan a be nem avatkozás alapelvét követi külkapcsolataiban, a valóságban gazdasági hatalmának gyors növekedése politikai befolyásának növekedésével jár. Amerikai és nyugati politikusok és véleményformálók rengeteget bírálják a kínai térnyerést, Pekinget új gyarmatosítással vádolva, de az Egyesült Államoknak egyelőre nem sikerült megakadályoznia a kínaiak terjeszkedését.

Az utóbbi évtized egyik leggyakrabban tárgyalt kérdése a nemzetközi politikában, hogy békés maradhat-e a feltörekvő Kína és a csökkenő súlyú Egyesült Államok viszonya. A jelenlegi folyamatokat sokan a történelemből jól ismert hegemonváltásokhoz hasonlítják, amelyek során egy kisebb-nagyobb térség régi domináns szereplője mellett megerősödött egy új hatalom, amely előbb-utóbb megpróbálta átvenni a régi hatalom helyét. Graham Allison harvardi professzor tette divattá a „thuküidészi csapda” fogalmát, amelynek lényege, hogy a régi hegemonnak az új hatalomtól való féltelme a háborút könnyen elkerülhetetlenné teszi. Allison szerint az elmúlt 500 év 16 jelentős hegemonváltása közül 12 háborúval járt, s csak 4 zajlott le békésen (Allison 2017). A realista iskola képviselői – akár történelmi analógiák, akár a közelmúlt fejleményei alapján – jellemzően úgy tartják, hogy ha Kína gazdasági növekedése folytatódik, akkor a konfliktus az Egyesült Államokkal csaknem biztosra vehető. A fő kérdés e konfliktus kiterjedtsége: sokak szerint elképzelhető totális háború, proxyháborúk sora, kereskedelmi háború, kibérlőháború vagy az összeütközések egyéb formái is. Mások szerint a nukleáris fegyverek jelenlétéből fakadó kölcsönös elrettentés, illetve a kölcsönös gazdasági függőség, a szoros üzleti és emberek közötti kapcsolatok meg fogják akadályozni, hogy nyílt összecsapás törjön ki a két nagyhatalom között. Az elemzők többsége azt vallja, hogy van esély az összeütközésre, de ha mindkét fél vezetői nagyon tudatosan törekszenek a békés együttélésre és együttműködésre, és megfelelő önmérsékletet és bölcsességet tanúsítanak, akkor hosszú távon is a kezelhetőség határain belül maradhatnak a konfliktusok (pl. Friedberg 2005, Ross–Zhu 2008, Watanabe 2013, He 2017).

Kína és Oroszország

Kína többi nagyhatalommal való kapcsolatát is befolyásolja az amerikai–kínai vetélkedés, bár természetesen más tényezők is szerepet játszanak. Oroszországgal Kína közvetlenül határos, és a történelem során viszonyuk meglehetősen hullámszóan alakult. Az 1950-es évekbeli jó szovjet–kínai kapcsolat hamar megromlott, s 1969-ben a két kommunista óriás határháborút is vívott egymással. Ezután a viszony évtizedekig bizalmatlan maradt, s Kína inkább az Egyesült Államok felé közeledett. A Szovjetunió széthullása új helyzetet teremtett. A gazdasági problémákkal sújtott Oroszország megszűnt fenyegetést jelenteni Kína számára, míg az egyre növekvő kínai piac Oroszországnak nyújtott lehetőségeket. 2001-ben jószomszédi, barátsági és együttműködési szerződést kötöttek, továbbá – négy közép-ázsiai köztársasággal együtt – megalapították a Sanghaji Együttműködési Szervezetet (SCO). 2004-ben lezárták utolsó határvitájukat is. Az együttműködést meghatározza, hogy Oroszország nagy mennyiségben rendelkezik azokkal az energiahordozókkal, amelyekre Kínának szüksége van, és haditechnikailag is sokáig fejlettebb volt, így a kínai hadsereg beszerzéseinek fő forrása lett az 1990-es években. A 2010-es években a kínai–orosz kapcsolatok virágkorukat élik, különösen az ukrain válság és a Krím-félsziget annektálása miatti nyugati szankciók bevezetése óta, ami Oroszországot arra kényszerítette, hogy kelet felé forduljon, és kínai forrásokkal pótolja kieső bevételeit. A két felet összeköti, hogy fő riválisuknak pillanatnyilag nem egymást, hanem az Egyesült Államokat tartják, és Amerika is egyszerre visszaszorítandó ellenfélként kezeli őket.

A kínai–orosz viszonyt hosszú távon azonban – a jelenlegi kiemelkedően jó együttműködés ellenére – több tényező is megronthatja. Egyrészt az orosz birodalmi öntudat számára zavaró, hogy míg 1991 előtt egyértelműen a Szovjetunió volt az erősebb állam, az erőviszonyok azóta eltolódtak, s ma már a kínai gazdaság sokszorosa az oroszénak, és katonailag is zárul az olló. Eközben Kína demográfiai túlsúlya nyomasztó. Az orosz Távol-Keleten a Kínával szomszédos régiókban mindössze 4,3 millióan laknak, miközben csak az ezekkel szomszédos kínai tartományokban 109 millióan. Az utóbbi évtizedekben jelentős kínai bevándorlás zajlik e területekre, amelyek nem mellékesen az 1858–1860-as egyenlőtlen szerződések előtt Kínához tartoztak (Tîrnoveanu 2016). A kínai bevándorlók számáról néhány tízezertől ötmillióig terjedő becsléseket közölnek a különböző források, a pontos szám nem ismert, de a demográfiai nyomás miatt jól érzékelhető az orosz oldalon a félelem.

Egy másik terület, ahol szembekerülhetnek a kínai és orosz érdekek, Közép-Ázsia. Az itteni volt szovjet tagköztársaságok hagyományosan az orosz érdekszférába tartoztak, az utóbbi két évtizedben azonban a kínai energetikai és egyéb befektetéseknek köszönhetően ugrásszerűen megnőtt a kínai jelenlét, a kereskedelmi forgalom a közép-ázsiai országok és Kína között a 2000-es 1 milliárd USD-ről 2013-ra 50 milliárdra nőtt, s az itteni országok számára Kína a legfontosabb kereskedelmi partnerek közé emelkedett (Putz 2015). E térséget kiemelten kezeli az Övezet és Út Kezdeményezés, amely így kiolthatja az orosz vezetésű Eurázsiai Gazdasági Unió törekvéseit. A kínai–orosz kapcsolatot az is megterheli, hogy a gáz- és olajszállítási, illetve vezetéképítésekkel kapcsolatos tárgyalások gyakran megakadnak, az orosz beruházások csak lassan készülnek

el, és a felek sokszor nem tudnak megegyezni az árban és egyéb feltételekben. Az ukrán válság miatti embargó bevezetésekor Kína kihasználta Oroszország nehéz helyzetét az energiahordozók árának leszorítására, ami Moszkvában vélhetően ellenérzéseket szült. Összességében feltételezhető, hogy a kifelé mutatott összhang ellenére a két fél között a bizalom nem teljes, és a jövőben várhatóak még kínai–orosz konfliktusok.

A Kína–Oroszország–Egyesült Államok háromszög tagjai az elmúlt háromnegyed évszázadban különböző felállásokban próbálták kiegyensúlyozni egymást. Az 1950-es években kínai–szovjet, az 1970-es években kínai–amerikai együttműködést láttunk, míg jelenleg egy kínai–orosz kooperáció igyekszik ellensúlyozni a még mindig erősebbnek tartott Amerikát. Az Egyesült Államok meggyengülésével vagy az amerikai–orosz viszony esetleges pozitív fordulatával azonban a kínai–orosz egység megbomolhat, és felszínre kerülhetnek az e kapcsolatban jelenleg háttérbe szorított konfliktusok.

Környezeti kihívások: a világ legnagyobb szennyezője

A környezetszennyezés okai

Kína számára az egyik legsúlyosabb, állampolgárai egészségét és életét, illetve gazdasági fejlődését és stabilitását veszélyeztető tényező a környezet állapota. A hagyományosan túlnépesedett Kína már jóval a modern kor előtt megbontotta a természeti egyensúlyt, a császárkorban Belső-Kína erdősegeinek nagy részét kiirtották, a folyókat gátak közé szorították, a földeket feltörték, a felszíni vizeket trágyázással szennyezetté tették, a síkságokon a biodiverzitás régen megszűnt. Az 1950–60-as évek erőltetett iparosítási és modernizációs programjainál a környezet védelme nem merült fel szempontként, az 1970-es évek végén kezdődött „reform és nyitás” politika idején pedig a környezeti hatások figyelmen kívül hagyása előnyt jelentett a kínai termékeknek a világpiacon.

Az utóbbi évtizedek urbanizációs folyamata önmagában is megterhelte a környezetet, hatalmas új városok és városnegyedek épültek, az ellátásukhoz szükséges erőművekkel és infrastruktúrával, a zöld felületek csökkenésével. A helyi kádereket sokáig a rájuk bízott terület gazdasági növekedési adatai alapján értékelték, így a lehető leggyorsabb növekedést akarták elérni, amit a környezetvédelmi beruházások lassítottak volna. A vonatkozó törvények és előírások meglehetősen szigorúak, de a betartásukra nem fordítanak figyelmet, az időközben kiépült környezetvédelmi hatóságok pedig nem rendelkeznek megfelelő eszközökkel és erőforrásokkal a szabályok érvényesítésére. Az államigazgatást átható korrupció egyik áldozata – a szennyező beruházások engedélyezése miatt – a környezet. A civil szervezetekre és mozgalmakra az állam gyanakodva tekint, a környezetvédelmi szerveződések is korlátozzák, így ők sem tudnak hatékonyan fellépni. Politikai okokból a környezetszennyezés létét vagy mértékét a hatóságok sokáig letagadták, csak a 2010-es évektől kezdtek hiteles adatokat nyilvánosságra hozni. Ezért az üzemek tisztítatlanul bocsátják ki káros melléktermékeiket, beruházásoknál a zöld szempontok sokadlagosak. A környezet túlterheléséhez hozzájárul az életszínvonal

emelkedése: a több százmilliós új középosztály gépkocsival közlekedik, vörös húsokat fogyaszt, és rengeteg hulladékot termel.

Mindezek következtében a levegő, a víz és a talaj az egész országban erősen szennyezetté vált, a környezet állapota összességében katasztrofális. Kínai sajátosság, hogy a szennyezések nem egy-egy helyre koncentrálnak, hanem az egész országban jelen vannak, köszönhetően egyrészt annak, hogy a maói korszakban biztonsági okokból az ipar egy részét vidéki területekre telepítették, másrészt annak, hogy az 1980-as évektől a reformok első kedvezményezettjei az úgynevezett „kisvárosi és falusi vállalkozások” (TVE) voltak, amelyek kiterjedt és környezetvédelmi szempontból teljesen ellenőrizetlen ipari tevékenységet folytattak a kínai vidéken.

A levegő, víz és talaj szennyezettsége

A legtöbb környezetszennyezéshez kapcsolódó hír a levegőminőségről szól, mivel ez befolyásolja leglátványosabban a legnagyobb tömegek életminőségét. Kína nagyvárosai rendszeresen szerepelnek a különféle nemzetközi szervezetek által összeállított „a világ legszennyezettebb városai” típusú listákon, időről időre sűrű füstköd borít egész régiókat. A szmog a fővárost, Pekinget is gyakran fenyegeti. Az egészségre legveszélyesebb szennyezés a PM 2,5 (2,5 mikrométernél kisebb szennyező részecske, amely a tüdő legmélyére is behatol), a 2013-as nagy kelet-kínai szmog idején Pekingben a levegő az egészségügyi határérték 20–30-szorosát tartalmazta ebből (Wong 2013). Hasonló értéket ért el a főváros egy 2017-es homokvihar idején is (Cummins–Wang 2017). Komoly fenyegetést jelent a levegőben található nagy mennyiségű nitrogén-dioxid és kén-dioxid is.

A légszennyezettség fő oka a szén kiterjedt használata. Kínában égetik el a világ éves szénfogyasztásának felét, a kínai energiamixben a szén még mindig kétharmados súllyal szerepel. Szénnel működik a városokat árammal ellátó erőművek nagy része és számos gyár, s az épületek jelentős részét Észak-Kínában szénrel fűtik. A szén jellemzően nem tisztítják felhasználás előtt, mert az jelentősen növelné a költségeket.

Fokozza a légszennyezettséget a gépkocsik elterjedése. Csak 2016-ban 24 millió új személygépkocsi állt forgalomba (Statista 2017), s ez év végére a Kína útjain futó kocsik száma megközelítette a 200 milliót. A kipufogógázból származik a kínai szénmonoxid- és szénhidrogén-kibocsátás 80%-a, a nitrogén-dioxid-kibocsátás 90%-a (Wu 2017). Hozzájárulnak a légszennyezettséghez a Kína városaiban folyamatosan zajló építkezések, amelyeken rengeteg por kerül a levegőbe, illetve a sivatagok terjeszkedése, ami rendszeres por- és homokviharokhoz vezet északon.

A vízkészletekkel kapcsolatban mind mennyiségileg, mind minőségileg súlyos problémákkal küzd az ország. Kínában él az emberiség 20%-a, de a Föld édesvízkészleteinek csupán 7%-ával rendelkezik, s mivel az intenzív mezőgazdaság és a rendkívül kiterjedt ipar rengeteg vizet használ, a rendelkezésre álló édesvíz nem elegendő, különösen Észak-Kínában. A kínai városok kétharmada vízhiánnyal küzd. Emellett a víz minősége is rossz: a felszíni vízkészletek fele annyira szennyezett, hogy nem lehet tisztítással fogyaszthatóvá tenni, az egynegyede pedig ipari felhasználásra is alkalmatlan.

A föld alatti vízkészletek is rossz állapotban vannak, a városok vízkészleteinek 60%-a „rossz” vagy „nagyon rossz” minőségű. Nemcsak az édesvízkészletekkel van gond: a Kínát övező tengerek is rendkívül szennyezettek, gyakori az algásodás, a halállomány jelentős része kipusztult.

Zöld forradalom?

A fentiek miatt a környezeti problémákat a politikai vezetés is kénytelen egyre komolyabban venni. 2003-ban elkezdődött a Zöld Nagy Fal program új szakasza, amely 2050-ig egy 4 500 km hosszú erdősáv telepítésével igyekszik megakadályozni a Góbi-sivatag terjeszkedését. Azzal, hogy a Trump-adminisztráció kivonja az Egyesült Államokat a klímavédelmi egyezményekből, megnyílt a lehetőség Kína számára, hogy a klímaváltozás elleni harc zászlóvivőjeként, felelős nagyhatalomként, a 2015-ös párizsi éghajlatvédelmi egyezmény elkötelezett végrehajtójaként pozícionálja magát. 2015-ben hatályba lépett a környezetvédelmi törvény módosított változata, amely megkönnyíti a környezetszennyező szervezetek elleni eljárást, szigorúbb büntetéseket helyez kilátásba, fokozza az átláthatóságot és elszámoltathatóságot (Jones Day 2016). 2018 elején hatályba lép a környezetvédelmi adóról szóló törvény, ami anyagilag ösztönzi a környezettudatos tevékenységet. Az utóbbi években

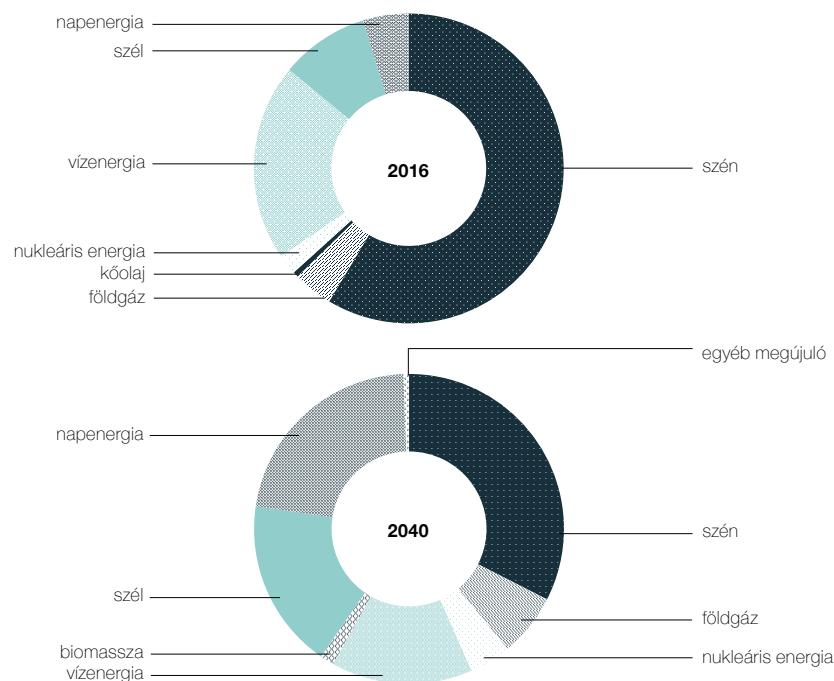
Kína nagy energiákat fektet a szénfelhasználás visszaszorításába, a kevésbé szennyező energiahordozók (földgáz, urán) felhasználási arányának növelésére, illetve egyértelműen élen jár a zöld és megújuló energiák, illetve az elektronikus és hibrid autók fejlesztésében. Egyes kutatók már kínai megújulóenergia-forradalomról beszélnek, aminek az egész világ sorsára nagy hatása lehet. Az biztos, hogy 2017-ben Kína a tervezettnél előrébb tartott az energiahatékonyság növelésében, a széndioxid-kibocsátás növekedésének visszafogásában és a tiszta energiák arányának javításában (Jiang–Woetzel 2017). Összességében van remény arra, hogy hosszú távon javuljon a kínai környezet állapota, ugyanakkor a változás lassú lesz, az elmúlt időszakban okozott károk helyrehozatalához évtizedekre van szükség, és a mérgező anyagok még sokáig terhelik a környezetet.

S. G.

Súlyos problémákat okoz a talaj szennyezettsége: az ipari szennyvizet sok helyen öntözésre használják, így a legkülönbözőbb nehézfémek és egyéb mérgező anyagok a talajba kerülnek. Leginkább ennek köszönhető az úgynevezett „rákfalvak” jelensége, vagyis hogy számos olyan település van országszerte, amelyekben az ott lakók óriási arányban szenvednek daganatos megbetegedésekben. A talaj leromlását okozza az elsivatagosodás is, amit az erdők kiirtása, a túllelterítés és a fenntarthatatlan földművelés okoz. Az elsivatagosodás 2,6 millió km²-nyi területet érint, évente 2400 km²-rel nőnek a sivatagok, ami a művelt területek csökkenése mellett a folyók eliszaposodásához, homokviharokhoz és kényszer migrációhoz vezet.

Az utóbbi évtizedben fontos témává vált élelmiszerbiztonság: a szennyezett élőhelyeken megtermelt alapanyagokból, rossz technológiával előállított, gyakran lelkiismeretlen vállalkozók által szándékosan hamisított élelmiszerek sok egészségi problémát okoznak, s az általános bizalomcsökkenés olyan mértékű, hogy az államnak drasztikus eszközökhöz kell folyamodnia. Például a 2008-as melaminbotrány után, aminek során szennyezett csecsemőtápszertől több százezer kisgyerek betegedett meg, két felelős cégvezetőt kivégeztek (Zhu–Cui 2009). Az ellenőrző rendszerek azonban nem tudnak lépést tartani az élelmiszerpiac bővülésével, így az általános minőségemelkedés még várat magára.

Kína jelenlegi és tervezett energiamixe

Forrás: <https://www.iea.org/weo/china/>.

Környezet és politika

A kínai környezetszennyezésnek komoly külpolitikai következményei is vannak. Kína a világ legnagyobb széndioxid-kibocsátója – az éves érték 27%-áért felelős –, így a globális felmelegedéshez is nagyban hozzájárul. A tervek szerint 2030-ra éri el az üvegházhatású gázok kibocsátása a maximális értéket, onnantól fogva csökkenni fog, de ehhez is rengeteg erőfeszítésre van szükség. A kínai légszennyezés gyakran Dél-Korea és Japán levegőminőségét is rontja, de kimutattak már kínai eredetű port Kaliforniában is (Ewing et al. 2010). Tibetből ered Ázsia legtöbb nagy folyója (pl. Indus, Gangesz, Brahmaputra, Mekong), ezek mentén él a világ népességének 46%-a (Lovelle 2016), így a kínai tevékenységek a felső folyásoknál – például a sokat vitatott gátépítések – komoly nemzetközi feszültségeket okoznak. Azzal, hogy a partközeli vizek állatvilága jelentősen visszaszorult, a kínai halászok kénytelenek egyre messzebb hajózni a partoktól – így viszont gyakran vitatott vagy más országok által birtokolt területeken folytatják tevékenységüket, ami szintén nemzetközi konfliktusokat okoz a Kelet- és a Dél-kínai-tengeren. A környezetpusztító hozzáállást és technológiákat Kína exportálja a harmadik világ országaiba, így a kínai bányák és üzemek súlyos

környezeti károkat okoznak többek között Afrikában. Kína felemelkedése közvetve is hat más földrészek élővilágára, például az elefántok, az orrszarvúak és a tigrisek illegális vadászatának jelenleg fő oka a kínai elit és középosztály körében megnövekedett kereslet (az elefántot agyaráért, a rinocéroszt afrodisziákumként használt szarvéért, a tigrist a kínai gyógyászatban használt egyes szerveiért vadásszák).

A környezetszennyezés komoly belpolitikai problémákat is okoz. A kínai társadalom a helyzet komolyságával sokáig nem volt tisztában, illetve elfogadta, hogy a gazdasági fejlődésért környezeti áldozatokat is kell hozni. A 2000-es évektől azonban a felemelkedő középosztály egyre inkább úgy véli, hogy az életminőség a jövedelem mellett többek között a környezet és az élelmiszerek állapotától is függ, s kihasználva az internet nyújtotta kommunikációs lehetőségeket, egyre inkább hallatja hangját környezetvédelmi ügyekben. Évente több tízezer tüntetés, sztrájk, petíciózás és egyéb „tömegincidens” történik gyárak, erőművek építése elleni tiltakozásként (Hoffman-Sullivan 2015), s a középosztály kivándorlásának egyik oka is az otthoni környezet állapota. A megmozdulások időnként sikeresek, több szennyező beruházást sikerült már megakadályozni.

A Kína felemelkedésére, a kínaiak életszínvonalának javítására gyakran hivatkozó kommunista párt legitimációját veszélyezteti, hogy emberek százmilliói élnek egészségüket súlyosan veszélyeztető környezetben, így a környezetvédelem idővel fontos politikai üggyé vált.

Összegzés

A hidegháború óta eltelt időszak legfontosabb nemzetközi fejleménye Kína példátlanul gyors felemelkedése. Valószínűleg az emberiség történetében még nem történt olyan eseménysorozat, amely békeidőben ilyen rövid idő alatt ennyi ember életét ilyen mélységben változtatta volna meg, mint a kínai reform és nyitás politikája. Százmilliók emelkedtek ki a mélyszegénységből, és az ország olyan globális nagyhatalommá vált, amely a nemzetközi rendszert alapvetően alakíthatja át.

A példátlan ütemű változások azonban rengeteg új probléma megjelenésével jártak. Kínának korábban teljesen ismeretlen kihívásokkal kell szembenéznie, amelyek kezelésében a az országnak még nincs tapasztalata: az AIDS-től a kiberbűnözésig, a légszennyezettségtől a politikai indíttatású terrorizmusig számtalan kérdést meg kell oldania, miközben a most is zajló fejlődés rendszeresen újabb és újabb nehézségek elé állítja a döntéshozókat. A nemzetközi környezet is folyamatosan változik, és Kína befolyásának növekedése potenciális ellenségeinek számát is gyarapította, csakúgy, mint az olyan problémákét, amelyeknek megoldásában részt kell vennie. Történelmi tapasztalatok a nemzetközi teendőik területén is alig állnak Kína rendelkezésére, és egyelőre sok jel mutat arra, hogy az állam nincs teljesen felkészülve a globális nagyhatalmiséggel járó globális felelősségvállalásra.

Az elmúlt negyven évben az időről időre megjelenő új problémákat az ország a kezelhetőség határain belül tudta tartani, s a vezetésnek mindig sikerült alkalmazkodnia

az új körülményekhez, legyen szó a kommunista rendszerek összeomlásáról, az ázsiai és globális pénzügyi válságokról, a megnövekedett társadalmi egyenlőtlenségekről vagy a demográfiai helyzet megváltozásáról. Alkalmazkodóképessége folytán a kínai rendszer mindeddig megőrizte stabilitását, és a külső fenyegetéseket is jól kezelte. Ugyanakkor semmi nem garantálja, hogy a jövőben is minden esetben a megfelelő döntéseket fogják meghozni, különösen, ha folytatódik az utóbbi évek centralizációja, ami felboríthatja a helyi hatalmak és a központ közötti egyensúlyt, és gátolhatja, hogy a folyamatos visszajelzések által a döntéshozók hozzáérjenek a szükséges hiteles információkhoz.

Jelenleg nincs olyan tényező, ami önmagában közvetlen és jelentős veszélyt jelentene a kínai rendszerre és az ország biztonságára. Azonban különböző tényezők szerencsétlen együttállása, egyszerre fellépő negatív hatások összeadódása esetén van rá esély, hogy Kína instabillá váljon. Emellett a kínai és az amerikai vezetőknek meg kell találniuk a két szuperhatalom békés együttélésének, illetve az egész világra kiterjedő problémák közös kezelésének módját, ellenkező esetben Kína súlyos globális konfliktusok résztvevőjévé válhat.

Ajánlott irodalom

- Burgh, Hugo De (2007): *Kína – Barát vagy ellenség?* HVG Könyvek, Budapest.
- Chan, Henry Hing Lee – Lim, Tai Wei – Lim, Wen Xin – Tseng, Katherine Hui-Yi (2016): *China's One Belt One Road Initiative*. Imperial College Press, London.
- Kissinger, Henry (2014): *Kínáról*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Nathan, Andrew – Scobell, Andrew (2012): *China's Search for Security*. Columbia University Press, New York.
- Wang, Jisi (2012): *China at the Crossroads: Sustainability, Economy, Security, and Critical Issues for the 21st Century*. Long River Press, San Francisco.
- Zhang, Mingjun – Wu, Xinye (2017): *Public Security and Governance in Contemporary China*. Routledge, New York.

Felhasznált irodalom

- Albert, Eleanor (2017): „China in Africa.” URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-africa> Letöltés ideje: 2017. november 24.
- Alden, Chris (2010): *Kína az afrikai kontinensen*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Allison, Graham (2017): *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides' Trap?* Houghton Mifflin Harcourt, Boston.
- BBC (2015): „Yemen Crisis: China Evacuates Citizens and Foreigners from Aden.” URL: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32173811> Letöltés ideje: 2017. november 22.
- Bloomberg (2017): „China Fossil Fuel Deadline Shifts Focus to Electric Car Race.” URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-09-10/china-s-fossil-fuel-deadline-shifts-focus-to-electric-car-race-j7ktx9z> Letöltés ideje: 2017. november 22.
- Brooks, Rob (2013): „China's Biggest Problem? Too Many Men.” URL: <http://edition.cnn.com/2012/11/14/opinion/china-challenges-one-child-brooks/index.html> Letöltés ideje: 2017. november 12.
- Brunnstrom, David – Mohammed, Arshad (2017): „U.S. Plans to Sell Taiwan about \$1.42 Billion in Arms.” URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-taiwan-arms/u-s-plans-to-sell-taiwan-about-1-42-billion-in-arms-idUSKBN19K2XO> Letöltés ideje: 2017. december 4.
- Caesar-Gordon, Matthew (2016): „Securing the Energy Supply: China's 'Malacca Dilemma'.” URL: <http://www.e-ir-

- info/2016/02/26/securing-the-energy-supply-chinas-malacca-dilemma/> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- China Internet Watch (2017): „Whitepaper: China Internet Statistics 2017.” URL: <https://www.chinainternetwatch.com/whitepaper/china-internet-statistics/> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- Cummins, Anna – Wang, Serenitie (2017): „Sandstorm Pushes Beijing Smog off Pollution Charts.” URL: <http://edition.cnn.com/2017/05/04/asia/beijing-sand-storm-pollution-beyond-index/index.html> Letöltés ideje: 2017. december 2.
- Daniels, Owen – Brown, Chris (2015): „China's Energy Security Achilles Heel: Middle Eastern Oil.” URL: <https://thediplomat.com/2015/09/chinas-energy-security-achilles-heel-middle-eastern-oil/> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- Drennen, Skylar (2017): „What Does China's Status As Largest Oil Importer Mean For U.S. Interests?” URL: <http://energyfuse.org/what-does-china-status-as-largest-oil-importer-mean-for-us-interests/> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- EMCDDA – Europol (2016): „EU Drug Markets Report 2016: Strategic Overview.” URL: <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_overview_eu_drug_markets_report_2016_0.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- Eszterhai Viktor (2016): „Az Új Selyemút terv.” *Eszmélet*, 28. évfolyam, 109. szám, 116–131.
- Ewing, Stephanie A. et al. (2010): „Pb Isotopes as an Indicator of the Asian Contribution to Particulate Air Pollution in Urban California.” *Environmental Science and Technology*, 44. évfolyam, 23. szám, 8911–8916.
- Fensom, Anthony (2016): „\$5 Trillion Meltdown: What If China Shuts Down the South China Sea?” URL: <http://nationalinterest.org/blog/5-trillion-meltdown-what-if-china-shuts-down-the-south-china-16996> Letöltés ideje: 2017. november 24.
- Friedberg, Aaron L. (2005): „The Future of U.S.–China Relations: Is Conflict Inevitable?” *International Security*, 30. évfolyam, 2. szám, 7–45.
- Greer, Adam – Montierth, Nathan (2017): „How Are US–China Cyber Relations Progressing?” URL: <https://thediplomat.com/2017/11/how-are-us-china-cyber-relations-progressing/> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- He, Kai (2017): „Explaining United States–China Relations: Neoclassical Realism and the Nexus of Threat–Interest Perceptions.” *The Pacific Review*, 30. évfolyam, 2. szám, 133–151.
- HKFP (2016): „3.39 Million Chinese Trapped in Modern Day Slavery.” URL: <https://www.hongkongfp.com/2016/05/31/3-39-million-chinese-trapped-in-modern-day-slavery/> Letöltés ideje: 2017. november 12.
- Hoffman, Samantha – Sullivan, Jonathan (2015): „Environmental Protests Expose Weakness in China's Leadership.” URL: <https://www.forbes.com/sites/forbesasia/2015/06/22/environmental-protests-expose-weakness-in-chinas-leadership/#54a153623241> Letöltés ideje: 2017. december 3.
- Hu, Weining (2017): „China's New Environmental Protection Tax Law.” URL: <https://www.chinabusinessreview.com/chinas-new-environmental-protection-tax-law/> Letöltés ideje: 2017. december 3.
- Huang, Echo (2016): „HIV Infections in China are Rising Sharply among Students, Gay Men, and Men over 60.” URL: <https://qz.com/850110/hiv-infections-are-rising-sharply-among-gay-men-men-over-60-and-students-in-china/> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- International Energy Agency (2017): „World Energy Outlook 2017.” URL: <https://www.iea.org/weo2017/> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- Jiang, Kejun – Woetzel, Jonathan (2017): „China's Renewable-Energy Revolution.” URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/china-renewable-energy-revolution-by-jiang-kejun-and-jonathan-woetzel-2017-08> Letöltés ideje: 2017. december 4.
- Jiang, Kejun (2017): „How China is Leading the Renewable Energy Revolution.” URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/how-china-is-leading-the-renewable-energy-revolution> Letöltés ideje: 2017. november 22.
- Jiang, Sijia (2016): „Chinese Firms Hit by Huge Increase in Cyber Attacks: Survey.” URL: <https://www.reuters.com/article/us-china-cyber/chinese-firms-hit-by-huge-increase-in-cyber-attacks-survey-idUSKBN13O1E5> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- Jones Day (2016): „China Begins Enforcing Newly Amended Environmental Protection Law.” URL: <http://www.jonesday.com/china-begins-enforcing-newly-amended-environmental-protection-law-01-21-2016/> Letöltés ideje: 2017. december 3.
- Kennedy, Scott – Parker, David A. (2015): Building China's “One Belt, One Road.” *Center for Strategic and International Studies*. URL: <http://csis.org/publication/building-chinas-one-belt-one-road> Letöltés ideje: 2018. július 20.
- Kiani, Khaleeq (2016): „With a New Chinese Loan, CPEC is Now Worth \$51.5bn.” URL: <https://www.dawn.com/news/1287040> Letöltés ideje: 2017. november 22.
- Liu, Jincheng (2017): „China's Anti-Corruption Fight on Road to Success.” URL: <http://europe.chinadaily.com.cn/epaper/2017-10/27/content_33761883.htm> Letöltés ideje: 2017. november 13.
- Liu, Wei (2015): „China has one of the Lowest Homicide Rates in the World.” URL: <http://www.chinadaily.com.cn/china/2015-09/25/content_21981753.htm> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- Lovelie, Madeleine (2016): „Tibet: A Major Source of Asia's Rivers.” URL: <http://www.futuredirections.org.au/publication/tibet-a-major-source-of-asias-rivers/> Letöltés ideje: 2017. december 3.
- Malone, David M. – Mukherjee, Rohan (2010): „India and China: Conflict and Cooperation.” *Survival*, 52. évfolyam, 1. szám, 137–158.
- Melina, Remy (2011): „Top 10 Deadliest Natural Disasters in History.” URL: <https://www.livescience.com/33316-top-10-deadliest-natural-disasters.html> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- Nanto, Dick K. – Manyin, Mark E. (2010): „China–North Korea Relations.” Congressional Research Service, Washington. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R41043.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- Panda, Ankit (2013): What Will China's New National Security Council Do? URL: <https://thediplomat.com/2013/11/what-will-chinas-new-national-security-council-do/> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- Panda, Ankit (2015): „The Truth About China's New National Security Law.” URL: <https://thediplomat.com/2015/07/

- the-truth-about-chinas-new-national-security-law/> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- Parameswaran, Prashanth (2015): „Explaining Indonesia’s ‘Sink The Vessels’ Policy Under Jokowi.” URL: <https://thediplomat.com/2015/01/explaining-indonesias-sink-the-vessels-policy-under-jokowi/> Letöltés ideje: 2017. december 4.
- Porada, Barbara (2013): „China Plans to Move 250 Million into Cities by 2025.” URL: <https://www.archdaily.com/390959/china-plans-to-move-250-million-into-cities-by-2025/> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- Putz, Catherine (2015): „Will All Roads in Central Asia Eventually Lead to China?” URL: <https://thediplomat.com/2015/06/will-all-roads-in-central-asia-eventually-lead-to-china/> Letöltés ideje: 2017. december 2.
- Ross, Robert S. – Zhu, Feng (2008): *China’s Ascent: Power, Security, and the Future of International Politics*. Cornell University Press, Ithaka.
- Sanchez, Raf (2014): „China Hacking Charges: The Chinese Army’s Unit 61398.” URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/10842093/China-hacking-charges-the-Chinese-armys-Unit-61398.html> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- SCMP (2017a): „China’s Synthetic Drug Problem Growing, Government Says.” URL: <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2082474/chinas-synthetic-drug-problem-growing-government-says/> Letöltés ideje: 2017. november 11.
- SCMP (2017b): „Reports: Tibetan Self-Immolates in Western China.” URL: <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2088242/reports-tibetan-self-immolates-western-china/> Letöltés ideje: 2017. november 15.
- Seledyn, Justin (2017): „The Face-Off in Doklam: Interpreting India-China Relations.” *Asia Report* 37. szám, Sigur Center for Asian Studies, George Washington University.
- Sheehan, Spencer (2017): „China’s Hukou Reforms and the Urbanization Challenge.” URL: <https://thediplomat.com/2017/02/chinas-hukou-reforms-and-the-urbanization-challenge/> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- Slav, Irina (2017): „China’s Oil Import Dependency Deepens.” URL: <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Chinas-Oil-Import-Dependency-Deepens.html> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- Smith, Warren W. (2008): „Tibet’s Last Stand?” URL: <https://www.the-american-interest.com/2008/07/01/tibets-last-stand/> Letöltés ideje: 2017. november 15.
- Soliev, Nodirbek (2017): „How Serious is the Islamic State Threat to China?” URL: <https://thediplomat.com/2017/03/how-serious-is-the-islamic-state-threat-to-china/> Letöltés ideje: 2017. november 15.
- Statista (2017): „Car Sales (Passenger and Commercial Vehicles) in China from 2008 to 2017 (in million units).” URL: <https://www.statista.com/statistics/233743/vehicle-sales-in-china/> Letöltés ideje: 2017. december 2.
- Su, Fei – Saalman, Lora (2017): „China’s Engagement of North Korea. Challenges and Opportunities for Europe.” Stockholm International Peace Research Institute, Stockholm. URL: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Chinas-engagement-North-Korea.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 15.
- Szentesi Ambrus Gábor (2015): *Kis szigetek a világpolitika metszetében: a kínai-japán viszony a Szenkaku/Tiaojü-szigeteki ütközőzóna árnyékában*. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém.
- Tirnovaeanu, Dragoş (2016): „Russia, China and the Far East Question.” URL: <https://thediplomat.com/2016/01/russia-china-and-the-far-east-question/> Letöltés ideje: 2017. november 25.
- Transparency International (2016): „Corruption Perceptions Index 2016.” URL: <https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016/> Letöltés ideje: 2017. november 13.
- U.S. Energy Information Administration (2015): „China: International Energy Data and Analysis.” URL: <https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/China/china.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- Upadhyay Rakesh (2017): „The 5 Biggest Strategic Petroleum Reserves In The World.” URL: <https://oilprice.com/Energy/Energy-General/The-5-Biggest-Strategic-Petroleum-Reserves-In-The-World.html> Letöltés ideje: 2017. november 20.
- Varga, Gergely (2014): „Az Egyesült Államok katonai jelenléte a csendes-óceáni térségben.” *NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések* 10. URL: <http://archiv.netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-10-az-egyesult-allamok-katonai-jelenlete-a-csendes-oceani-tersegben-varga-g.original.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 24.
- Wagner, Jack (2017): „China’s Cybersecurity Law: What You Need to Know.” URL: <https://thediplomat.com/2017/06/chinas-cybersecurity-law-what-you-need-to-know/> Letöltés ideje: 2017. november 18.
- Watanabe, Tsuneo (2013): „US Engagement Policy toward China: Realism, Liberalism, and Pragmatism.” *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2. évfolyam, 2. szám, 3–24.
- Wei, Chunjuan Nancy (2010): „China’s Anti-Secession Law and Hu Jintao’s Taiwan Policy.” *Yale Journal of International Affairs*, 5. évfolyam, 1. szám, 112–127.
- Woetzel, Jonathan et al. (2009): „Preparing for China’s Urban Billion.” URL: <https://www.mckinsey.com/global-themes/urbanization/preparing-for-chinas-urban-billion> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- Wong, Edward (2013): „On Scale of 0 to 500, Beijing’s Air Quality Tops ‘Crazy Bad’ at 755.” URL: <http://www.nytimes.com/2013/01/13/science/earth/beijing-air-pollution-off-the-charts.html?_r=0> Letöltés ideje: 2017. december 2.
- Workman, Daniel (2017): „Crude Oil Imports by Country.” URL: <http://www.worldstopexports.com/crude-oil-imports-by-country/> Letöltés ideje: 2017. november 19.
- Wu, Wendy (2017): „Why Beijing’s Plan to Stop Producing Petrol and Diesel Cars could be a Game-Changer for the Industry?” URL: <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2110485/china-mulls-blue-sky-vision-phase-out-fossil-fuel-cars/> Letöltés ideje: 2017. december 2.
- Xi, Jinping (2017): „Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era: Delivered at the 19th National Congress of the Communist Party of China, October 18, 2017.” URL: <http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping’s_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf> Letöltés ideje: 2017. november 10.
- Xinhua (2011): „35,860 Chinese Nationals in Libya Evacuated: FM.” URL: <http://english.cntv.cn/20110303/103938.

- shtml> Letöltés ideje: 2017. november 20.
- Xinhua (2016): „Ezhi aizibing, women hai xu tui ai ji zhong men?” URL: <http://www.xinhuanet.com/jtgz/20161130a/index.htm> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- Xinhua (2017): „China has 282m Rural Migrant Workers by End of 2016.” URL: <http://english.gov.cn/state_council/ministries/2017/03/15/content_281475595925144.htm> Letöltés ideje: 2017. november 17.
- Zhou, Viola (2016): „China has World’s Most Skewed Sex Ratio at Birth – Again.” URL: <http://www.scmp.com/news/china/policies-politics/article/2040544/chinas-demographic-time-bomb-still-ticking-worlds-most/> Letöltés ideje: 2017. november 12.
- Zhou, Zunyou (2016): „China’s Comprehensive Counter-Terrorism Law.” URL: <https://thediplomat.com/2016/01/chinas-comprehensive-counter-terrorism-law/> Letöltés ideje: 2017. november 15.
- Zhu, Zhe – Cui, Xiaohuo (2009): „Two get Death in Tainted Milk Case.” URL: <http://www.chinadaily.com.cn/china/2009-01/23/content_7422983.htm> Letöltés ideje: 2017. december 3.